
Խիկարի Պատմությունը • THE STORY OF AHIKAR

Nota Bene: The Armenian text presented here has been extracted using image-to-text conversion software and has not been formally proofread – treat it with caution!

INTRODUCTION

The *Story of Ahikar* – also known as the *Sayings of Ahikar* – is very old (*vide infra*). Though not, strictly speaking, Old Testament Pseudepigrapha, we include it in this collection (following R.H. Charles and James H. Charlesworth) because of its strong connection to other canonical and deuterocanonical books: for example, Ahikar seems to be the character mentioned in Tb 1:21. There are also numerous similarities in the ‘sayings’ to those in Proverbs and other wisdom literature. The story also seems to have been used as the basis for the Greek [Life of Aesop](#).

In this file, we present the Armenian version (from the [transcription of F.C. Conybeare](#)), which is generally considered to be the most ‘complete’ form of the story; this is generally thought to have been (initially) a translation of a Syriac version (of which several MSS are extant) and the MSS used by Conybeare (mostly) date from the 17th Century. There are also complete texts in Arabic and fifteen of the sayings are to be found in an Ethiopic MS. A Slavonic version exists, which appears to be a translation of the (lost) Greek text. The English text given here closely follows that of [R.H. Charles’ 1913 translation](#). We present a [parallel Aramaic/English version](#) in a separate file.

AUTHORSHIP AND DATES

The *Story of Ahikar* is very old; [Aramaic papyri](#) of parts of it, found at Elephantine, have been dated to circa 420 BCE – and this is clearly a translation (from Persian) of a yet older text. A likely date of composition for the original is *circa* 650–600 BCE. However, other version of the book, such as the Armenian MSS, have clearly expanded on the original story, with some aspects clearly reflecting a Christian influence.

Խիկարի Պատմութիւնը 1

1 Խրատք և իմաստութիւն խիկարաի զոր ուսանին որդիք մարդկան.

Յամս և ՚ի թագաւորութեան սինիքերիմայ արքային նինուէի և ասորեստանի ես խիկար դպիր սինիքերիմայ արքայի վաթսուն կին առի, և վաթսուն ապարանս շինեցի. ² Եւ ես խիկարս վաթսուն տարու եղայ և ոչ եղեւ ինձ որդի. ³ Յայնժամ՝ մտի առ շաստուածսն բազում՝ ընծայիւք. բորբոքեցի Հուր առաջի շաստուածոցն, եւ արկի զխունկս ի վերայ նորա. ե մատուցի ընծայս և զոչեցի զոչս, եղի ծունր և աղաչեցի և այսպէս ասէի յաղաչելն իմում՝:

⁴ Ով տէրք իմ՝ և շաստուածք, Բելշիմ՝ և Շիմիլ և Շամին, Հրամայեցէք և տուք ինձ արու զաւակ. քանզի խիկար աշա կենդանի մեռանի, և զինչ ասեն մարդիկ՝ եթէ խիկար կենդանի և իմաստուն և ճարտար մեռաւ, և ոչ կայ իւր որդի որ թաղէ զնայ, և ոչ դուստր որ լայ զնա. շունիմ՝ ժառանգ յետ մաշուան իմոյ, և ոչ եթէ որդի յետի աւուրն քանքար տասն ծախեսցէ, ոչ կարէ սպառնել զինչս իմ. ⁵ այլ զի արկցէ Հող ձեռք իւրովք ի վերայ իմ, զի մի մնացից անյիշատակ.

STORY OF AHIKAR 1

1 THE MAXIMS AND WISDOM OF KHIKAR, WHICH THE CHILDREN OF MEN SHOULD LEARN.

In the times and in the reign of Sennacherib King of Nineveh and of Assyria, I, Khikar, Notary of Sennacherib the King, took sixty wives and built for myself sixty palaces. ² And I, Khikar, was sixty years of age and I did not have a son. ³ Then I went in to the false gods with many offerings; I lit a fire before the gods and cast incense on it, and presented my offerings and sacrificed victims, kneeled down and prayed, and thus spoke in my prayer.

⁴ O my lords and gods, Belshim and Shimil and Shamin, ordain and give to me male seed. For, Khikar dies alive. And what do men say? Khikar, though alive, wise, and clever, is dead, and has no son of his to bury him, nor daughter to mourn him. I have no heir after my death. Not even if a son should spend ten talents in the last day, would he exhaust my riches. ⁵ But that he may cast dust with his hands on me, in order that I may not remain unremembered.

STORY OF AHIKAR 1

¹ Charles lacks the word, 'should'. For 'Sennacherib', here following the *Arabic & Syriac MSS*, the *Armenian MSS* have 'Seneqerim'.

² The *Armenian* form of the name, 'Ahi^hkar' (խիկարս) transliterates as 'Khikar'.

³ The *Syriac MSS* have a much shorter text for vv. 3–4: *Then I (Ahi^hkar) built a great altar, all of wood, and kindled fire upon it, and laid good meat thereon; and (thus) I said:*

⁴ Before 'Khikar', Charles adds 'That'. See #3.

⁵ After the opening 'But', Charles adds (in parentheses) 'I ask merely'.

⁶ Յայնժամ՝ ձայն եղեւ ի շաստուածոցն և ասէին՝ խիկար չէ Հրամայեալ քեզ զաւակ. բայց եթէ առցես զնաթան քեռորդին քո և սնուցանիցես զնա քեզ որդի. և Հաստուսցէ քեզ զսնունդս քո.

⁷ Եւ յորժամ՝ լուայ զայս ի շաստուածոցն, առի զնաթան քեռորդին իմ, մի տարոյ էր. և հագուցի նմայ բեշեզս և ծիրանիս, և մանեակ ոսկի ի պարանոց նորա կապեցի. և որպէս որդի թագաւորի գեղաշուք զարդարեցի զնա. ⁸ և արբուցի նմա կաթն և մեղր եւ ննջեցուցանէի զնա ի վերայ արծուեաց և աղանեաց իմոց մինչեւ եղեւ եօթն ամաց. ⁹ Ապա սկսայ նմա ուսուցանել զգրութիւն և զիմաստութիւն, և զՀանճար գիտութեան և զպատասխանիս Հրովարտակաց, զդարձուածս Հակառակաց խաւսից. ի տուէ և ի գիշերի ոչ դադարէի յուսուցանելոյ զնայ. լւ յագեցուցանէի զնա յուսմամբ, իբրեւ հացիւ և ջրով:

¹⁰ Ապա ասէ արքայն ընդ իս. խիկար դպիր և իմաստուն, գիտեմ՝ զի ծերացեալ ես, և յետ վախճանի քոյ ո՞վ է որ կատարէ ճարտարութեամբ և իմաստութեամբ զգործս արքունեաց մերոց. և ես տրտում՝ եմ՝ յայդմ՝ խորհրդոյդ. ¹¹ Եւ ասեմ՝ ցնա. արքայ յաւիտեան կաց. է իմ՝ որդի որ է առաւել

⁶ Then a voice came from the gods and said, “Khikar, there is no ordained seed for you. But take Nathan, your sister’s son, and raise as your son, and he shall pay you back the cost of rearing him.”

⁷ And, when I heard this from the gods, I took Nathan my sister’s son; one year old was he, and I clad him in byssus and purple; and a gold collar did I bind around his neck; and, like a king’s son, I adorned him with finery. ⁸ And I gave him to drink milk and honey, and I laid him to sleep on my eagles and on my doves, until he was seven years of age. ⁹ Then I began to teach him writing and wisdom and the art of knowledge and the answering of dispatches, and the returns of contradictory speeches. And, by day and by night, I did not cease to instruct him; and I sated him with my teaching, as it were with bread and water.

¹⁰ Then the king said to me, “Khikar, my skilful Notary, I know that you are old; and, after your death, who is there do discharge ably and wisely the affairs of our kingdom? And I am very grieved at this thought.” ¹¹ And I said to him, “O King, live for ever. There is my son, who is greater than me

⁶ Charles opens, “Then there was a voice from the gods and they said.” The Arabic MSS end the verse with, “and, at your death, he shall bury you.”

⁷ Charles ends, “I decked him out with ornaments.”

⁸ For this verse, the Syriac MSS read, “And I obeyed the command and took to me for a son Nadan, my sister’s son; and, because he was yet young, I furnished him with eight wet-nurses; and I brought up my son on honey and made him lie on choice carpets.”

⁹ The transcription of parts of this verse is uncertain.

¹⁰ In place of ‘my skilful Notary’, Charles has ‘my Notary and wise one’. The Syriac MSS lack the last sentence.

¹¹ For the 2nd sentence, Charles reads, “There is my son, who is superior to me and is more clever.”

քան զիս և է աւելի Հանճարեզ. ¹² Եւ ասէ թագաւորն՝ ած զնա ու իս, զի տեսից. Եւ իբրեւ ածի զնայ և կացուցի առաջի թագաւորին՝ ետես, և ասէ՝ յաւուրս իւրում՝ անեալ եղիցի խիկար, զի ի կենդանութեան իւրում՝ էած կացոյց առաջի իմ զորդին իւր. և ինքն ի Հանգստեան եղիցի. ¹³ Երկիր պագի տեառն իմոյ և առեալ տարայ զնաթան յապարանս իմ, և այսպէս ասէի յուսուցանելն իմում՝.

and wiser.” ¹² And the king said, “Bring him to me, that I may see him.” And, when I had brought him and stood him before the king, he looked at him and said, “In his days may Khikar be blessed because, in his lifetime, he has led and stood before me his son; and may he himself be at rest.” ¹³ I bowed my head to my lord and, taking Nathan, I led him into my dwelling and spoke my teaching as follows:

¹² Charles has ‘beheld’ in place of ‘looked at’. At the end of this verse, some Syriac MSS add (as v. 13) *Then I took my son Nadan and set him before the king, and when my lord the king saw him, he said, ‘This day shall be a blessed day before God, so that like as Ahikar walked before my father Sarhadum, and before me also, he shall be rewarded and I will set his son in my gate in his lifetime, and he shall depart his life [in peace].’*

¹³ Charles ends, “and thus spoke my teaching.” This is v. 14 in some Syriac & Arabic MSS.

Խիկարի Պատմութիւնը 2

¹ Որդեակ՝ եթէ լսես բան ինչ ի դրանէ արքունի, մեռոյ և թագո զնա ի սրտի քում, և մի ումեք ի վերայ Հանիցես. Օ կապն կնքեալ մի արձակել, և զարձակեալն մի կապեսցես. Եւ զոր տեսանես մի ասել, և զոր լսես մի յայտնել:

² Որդեակ՝ մի Համբառնալ ի վեր զաչս քո տեսանել զկին գեղեցիկ յունեալ ե ծարիրեալ, մի ցանկանայցես ՚ի սրտի քում. զի եթէ նմա տացես զամ՝ ինչս քո՝ առաւել ՚ի նմանէ ոչ ինչ գտանես, այլ դատապարտիս յա՛յ և ՚ի մարդկանէ. քանզի նման է նա գերեզմանի որ ի վերոյ գեղեցիկ լինի, և ի ներքս լի է ժահահոտութե՛ր և ոսկերաւք մեռելոց:

³ Որդեակ՝ մի լինիլ որպէս նշենի, որ յառաջ ծաղկի և յետոյ Հասանի՝ զպտուղն իւր. Այլ լեր որպէս թրթենի որ յետոյ ծաղկի և յառաջ Հասանի զպտուղ իւր:

⁴ Որդեակ՝ լաւ է ընդ առն իմաստնոյ քարինս կրել, քան ընդ առն անմտի գինի ըմպել:

STORY OF AHIKAR 2

¹ My son, if you hear any word in the royal gate, bury it in your heart and divulge it to no one. Do not loosen the knot that is sealed and do not tie that which is loosed. And do not tell what you see and do not reveal what you hear.

² My son, do not raise your eyes to look on a lovely woman, rouged and antimonied. Do not desire her in your heart. For, if you should give her all your riches, you get no more out of her but are condemned by God and by mankind. For, she is like a sepulchre that is fair on the upper side and below is full of the rottenness and bones of the dead.

³ My son, do not be like the olive tree, which is first to bloom and last to ripen its fruit. But be like the fig tree, which is last to bloom and first to ripen its fruit.

⁴ My son, it is better to carry stones for a wise man than to drink wine with a foolish man.

STORY OF AHIKAR 2

- ¹ Before 'bury', Charles adds 'make it to die and'. At least one Syriac MS adds an extra verse at the start of this chapter: *And, in this way I was saying to him, "Hear my teaching, my son Nadan; and come to my understanding, and be mindful of my words, according to the following sayings." And, thereupon, Ahikar began to teach Nadan his sister's son, and answered and said to him:*
- ² In the ancient world, crushed stibnite (antimony sulphide) was used as a cosmetic paste. Between vv. 1 & 2, the Syriac & Arabic MSS insert between 2 and 6 verses, which are from the 'sayings' section later in this chapter.
- ³ Charles has 'mulberry' in place of 'fig tree'; another possible reading for 'olive tree' is 'almond tree'.
- ⁴ In place of 'for', Charles has 'with'. Before this verse, the Arabic MSS add: *O my son! Bend your head low down, and soften your voice, and be courteous, and walk in the straight path, and do not be foolish. And do not raise your voice when you laugh; for, if it were by a loud voice that a house was built, the ass would build many houses every day; and if it were by dint of strength that the plough were driven, the plough would never be removed from under the shoulders of the camels.*

5 Որդեակ՝ ընդ իմաստունս մի անմտիր և ընդ անմիտս մի իմաստանար:

6 Որդեակ՝ կցորդ լեր առն իմաստնոյ, որ իմաստուն լինիս որպէս զնա. և մի լինիր կցորդ անզգամի և անմտի, զի մի որպէս զնոսա անմիտ կոչեսցես:

7 Որդեակ՝ Հեղցես զգինի քոր, և մի ընպել ընդ անըզգամս և ընդ անաւրէնս, զի մի արհամարհեսցիս ի նոցանէ:

8 Որդեակ՝ մի լինիր կարի քաղցր՝ որ կլանեն զքեզ, և մի կարի դառն՝ որ թքանեն զքեզ. Այլ լեր Հել, Հանդարտ ի գործս զնացից քոց և յամ՝ բանս:

9 Որդեակ՝ մինչդեռ կաւշիկդ ՚ի յոտտէ, կոխես զփուշն և արա ճանապարհ որդոց քոց:

10 Որդեակ՝ մեծատան որդին աւճ կերաւ՝ ասեն դեղ է նմա. աղքատին որդին եկեր և ասեն՝ ի սովու կերաւ:

Քքո մասն կեր քաղաղութբ՛, և քո ընկերին զաշտ մի արկաներ. և ընդ աներկիւղի ի ճանապարհ մի երթալ, և ընդ անսգամի Հաց մի ուտել:

11 Որդեակ՝ եթէ տեսանես զթշնամին քո գլորեալ՝ մի ծաղը

5 My son, with wise men do not be a fool, and with fools do not be wise.

6 My son, keep company with a wise man, so that you become wise as he is; but do not keep company with a senseless man and a fool, lest like them you be called a fool.

7 My son, pour out your wine and do not drink it with the foolish and the lawless, lest you be despised by them.

8 My son, do not be too sweet, so they swallow you down, nor too bitter, so they spit you out. But be gentle, tranquil in the works of your paths and in all your words.

9 My son, while the boot is on your foot, tread down the thorns and make a path for your sons.

10 My son, a rich man ate a serpent and they say it is medicine for him; a poor man ate it and they say it was out of hunger. Eat your own portion in peace and do not envy your companion; and do not go on a journey with the fearless; and do not eat bread with the foolish.

11 My son, if you see your enemy fallen, do not scoff at him;

5 In place of vv. 5–6, the Arabic MSS have a single verse: *O my son! Pour out your wine on the tombs of the just, and do not drink with ignorant, contemptible people.* (Cf. v. 7)

6 In place of ‘keep company with’, Charles has ‘become the companion of’ (twice in this verse).

7 Charles has ‘senseless’ in place of ‘foolish’.

8 In place of ‘too sweet’ and ‘too bitter’, Charles has ‘over-sweet’ and ‘over-bitter’, respectively.

9 The Arabic MSS read: *O my son! While a shoe stays on your foot, walk with it on the thorns, and make a road for your son, and for your household and your children, and make your ship taut before she goes on the sea and its waves and sinks and cannot be saved.*

10 The paragraph break in this verse follows Conybeare’s transcription.

11 For this verse (wherein it is v. 17), one Syriac MS reads: *My son, do not envy the prosperity of your enemy; and do not rejoice at his adversity.*

առնել զնա. զի եթէ կանկնի նա շար Հատուցանէ քեզ:

12 Որդեակ՝ անկանի անաւրէնն ի շար գործոց իւրոց, և կանկնի արդարն ՚ի բարի գործոց իւրոց:

13 Որդեակ՝ մի մերձենայր ՚ի կին անսգամ՝ և բանբանասող, զի մի արհամարհեսցիս ի նոցանէ, և դու ծաղը լինիս և նայ յափշտակէ զքեզ:

14 Որդեակ՝ զորդիդ ի ծեծ մի խնայիր. զի ծեծ մանկան այնպէս է որպէս աղըն ՚ի պարտիզի, և որպէս կապն եւ մատն եւ շար ի քսակի. և որպէս կապն ի իշուն ոտքն՝ այնպէս աւզուտ է ծեծ տղային. զի թէ ծեծես զաւազանաւ մի և կամ՝ երկուս՝ նայ խելառքնայ Հանդարտութե՛ր ոչ մեռանի. բայց եթէ թողուս զնա ի կամս իւր՝ գող լինի և տանեն զնա ի կախումն և ի սպանումն և լինի քեզ նախատինք և բեկումն:

15 Որդեակ՝ ուսոյ զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ, որ խոնարհութե՛ր վարեսցէ զկեանս իւր:

16 Որդեակ՝ զթշնամոյն որ ասեն մի ընդուներ, զի զքոյդ նոքայ ասիցեն:

17 Որդեակ՝ յառաջ սիրէ մարդ սուտ, բայց յետոյ ատելի լինի քեզ. զի բան ըսուտ որպէս ըր պարարտ է, բայց որ անմիտ է,

for, if he gets up again, he will repay you with evil.

12 My son, the lawless man falls by his evil deeds but the just man is raised by his good deeds.

13 My son, do not go near a senseless and backbiting woman, that you should not be despised by her, and you are made a mockery of, and she robs you.

14 My son, do not spare the rod to your son; for, the rod is to children like dung in the garden, and like a tie and seal on a purse, and like a tether on the feet of the ass, so is the rod good for the boy. For, if you strike him with a rod once or twice, he will not die. But, if you leave him to his own will, he will be a thief and be taken to the gallows and to death, and he becomes to you a reproach and disgrace.

15 My son, train your son in hunger and thirst, in order that in humility he may lead his life.

16 My son, do not receive any who repeat to you the *word* of an enemy; for, they will repeat your word.

17 My son, at first you are fond of a liar but, in the end, he becomes hateful to you. For, a lie is like a fat quail; but he that

12 The Arabic MSS here add the following verse: *O my son! If a man approaches you who is inferior to yourself, go forward to meet him, and remain standing; and, if he cannot recompense you, his Lord will recompense you for him.*

13 Throughout this section, Charles lacks the opening 'My' before 'son'. The fragmentary MS that Charles refers to as *Syriac B* ends at this point (wherein it is v. 22).

14 Before 'he will not die', Charles adds 'he is rendered clever quietly and'.

15 Another possible reading for 'train' is 'support'.

16 The 1st instance of the word, 'word', does not occur in the Armenian text; Charles has it in parentheses.

17 Charles has 'false word' in place of 'lie' and 'false man' in place of 'liar'.

նայ կլանէ զնա:

18 Որդեակ՝ սիրեա զՀայրն՝ որ ծնաւն զքեզ, և զանէծս Հաւր և մաւր քո մի առցես, զի ի բարութէ որդոց քոց խնդասցես.

19 Որդեակ՝ առանց զինու ճանապարհ մի երթայր՝ զի մի թշնամին քո պատահեսցէ զքեզ և կորնչիս:

20 Որդեակ՝ որպէս վաեւուչ է ծառն պտղով և ոստով և լերինք է անտառախիտ մայրաւք՝ այնպէս վայելուչ է այր և կին և որդի և եղբայր, ազգական և բարեկամ՝ և ամենայն զարմիր:

21 Որդեակ՝ որոյ ոչ գոյ կին կամ՝ որդի կամ՝ եղբայրս և ազգական և բարեկամ՝ յերկար ամաւք արՀամարհեն. և նման է ծառոյ որ յանցս ճանապարհի իցէ և ամենքեան որ անցանեն ընդ նայ տերեւաթափ և ճղայ կոտոր առնեն զնայ.

22 Որդեակ՝ մի ասեր թէ տ՛րն իմ՝ անմիտ է և ես իմաս տունն, այլ Համբերեա նմա անմտութք, և առ իմաստուն ունիցես զանձն քո, մինչեւ այլ ոք գովեսցէ զքեզ:

23 Որդեակ՝ մի ումէք ասել չար և մի լինել չարախաւ առաջի տն քո, զի մի անարգեսցիս ի նմանէ:

24 Որդեակ՝ յաւուր զոհից, մի խոտորիր, գուցէ ոչ Հաճեսցի տ՛ր ի զոհս քո:

is foolish swallows it down.

18 My son, love the father who begat you and do not dishonour your father and mother, so you may rejoice in the prosperity of your sons.

19 My son, do not travel [at night] without a weapon, lest your enemy meets you and destroys you.

20 My son, as a tree is beautiful for its fruit and branches, and mountains wooded with cedars, so too are a man and wife, son and brother, relative and friend, and all kin beautiful.

21 My son, one who does not have wife or son or brother or kinsman or friend is, in the long years, despised, and is like a tree that is by the wayside, and all who pass by it pluck off her leaves and break down her branches.

22 My son, do not say, “My lord is foolish and I am wise,” but bear with him in his folly and you will keep yourself with a wise man, until someone else shall praise you.

23 My son, speak ill of no one and do not be evil tongued in the presence of your lord, lest he condemns you.

24 My son, do not turn aside at the day of you sacrifice, lest the Lord be displeased with your sacrifice.

18 In place of ‘dishonour’, Charles has ‘earn the curses of’.

19 For this verse, Charles reads, “Son, without a weapon, do not go on a journey by night, lest your enemy meet you and you be destroyed.” The words, ‘at night’, follow the Slavonic MSS and are not in the Armenian or Syriac MSS.

20 In place of ‘beautiful’ (twice in this verse), Charles has ‘enjoyable to see’.

21 Charles has ‘in the crossways’ in place of ‘by the wayside’.

22 After ‘do not say’, Charles adds ‘thus’.

23 In place of ‘speak ill of no one’, Charles has ‘say ill to no one’.

24 Before ‘lest’, Charles adds ‘for fear’.

25 Որդեակ՝ մի թողուլ զլալիսն, և երթալ ի Հարսանիսն. զի ամենեցուն մաշ առաջի կայ և պատուհաս մեծ է:

26 Որդեակ՝ մատանի ոսկի որ չէ քո՝ մի դներ ի մատինս քում. և մի Հագանիր բեհեզս և ծիրանիս որ չէ քո. կմ՝ ձի որ չէ քո մի հեծնուլ զնա, զի ծաղը առնեն տեսողքն:

27 Որդեակ՝ թէպէտ և քաղցեալ իցես՝ որ Հաց չէ քո մի ուտիցես:

28 Որդեակ՝ որ զաւրաւոր է քան զքեզ՝ մի Հակառակիլ ընդ նմա. գուցէ սպանանիցէ զքեզ:

29 Որդեակ՝ ճմլեա և մաշեայ զշարն ի սրտէ քումէ, և բարի լինի քեզ յայ և ի մարդկանէ և ըռզակիս կամաւքն ա՛յ:

30 Որդեակ՝ թէ բարձր են շեմք յերկինսն իբրեւ կանկուն է, յորժամ՝ մտանիցես խոնարհեցոց զգլուխ քո:

31 Որդեակ՝ մի առնուլ կշռով մեծ և մի տալ փոքր կշռով. և ասել թէ շահեցայ. զի ա՛ծ ոչ տայ, այլ և բարկասցի, և դու սովամահ կորընչիս:

32 Որդեակ՝ մի երդնուլ սուտ, զի մի յաւուրց քոց պակասեսցին:

25 My son, do not quit mourning and repair to the wedding; for, death lies ahead of all, and the punishment is great.

26 My son, do not put on your finger a gold ring that is not yours, and do not wear linen and purple that is not yours. Do not mount a horse that is not yours, lest those who know it mock you.

27 My son, even if you are hungry, do not eat bread that is not yours.

28 My son, if a man is stronger than you, have no fight with him, lest he slay you.

29 My son, crush and consume the evil from your heart, and it is well for you both with God and with man.

30 My son, if your doorposts are loftily built to heaven as it were seven ells, whenever you enter, bow your head.

31 My son, do not take with a big weight and give back with a small weight, and say, "I made a profit." For, God does not allow it but will be angry; and you will die of starvation.

32 My son, do not swear falsely, that your days shall not fail.

²⁵ Charles adds *'the scene of'* before *'mourning'*.

²⁶ For *'linen'*, Charles has *'byssus'*.

²⁷ Charles has *'very'* before *'hungry'*.

²⁸ In place of *'fight'*, Charles has *'controversy'*.

²⁹ At the end of this verse, Charles adds, *"and you are helped by the will of God."*

³⁰ The translation (following Charles) and exact meaning of this verse are uncertain.

³¹ After *'take'*, Charles adds *'from others'*.

³² Charles reads, *"Son, do not swear false, that of your days there be no fail."*

33 Որդեակ՝ աւրինացն այ ունկն դիր, և շարէն մի երկընչիր. զի պատուիրանն ա՛յ պարիսպ է մարդոյ:

34 Որդեակ՝ ի բազմութիւն որդւոց քոց մի խնդասցես, և ի պակասել նոցա մի տրտմեսցիս.

35 Որդեակ՝ որդիք և ստացուածք յա՛յ շնորհին, մեծատունն աղքատանայ, աղքատն մեծանայր. խոնարհն բարձրանայ, և բարձրն խոնարհանայ:

36 Որդեակ՝ եթէ բարձր են շէմք տան քո և ընկերն քո Հիւանդանայ, մի ասեր թէ զի՞նչ տանիմ՝ նմա. այլ երթ ոտիւք և տես աչաւք, զի լաւ է նմա քան զՀազար քանքարս ոսկոյ և արծաթոյ:

37 Որդեակ՝ վասն շարախաւսութե՛ր ոսկի և արծաթ մ առնուլ. զի գործ մահաբեր է և շար յոյժ. և մի Հեղուլ արիւն արդար ի տարապարտուց, զի մի Հեղցի արիւն քո փոխանակ արեան նորայ:

38 Որդեակ՝ պահեա զլեզու քո ի շարայխաւսութենէ, և զաչ քո յարատ Հայելոյ, և զձեռն քո ի գողութենէ. Ը բարի լինի քեզ յայ և ՚ի մարդկանէ. զի որ գողանայ ոսկի կամ՝ այլ փոքր իրք՝ պատուհասն եւ սպանումն մի է:

39 Որդեակ՝ մի շնար ընդ կնոջ ընկերին, զի մի բարկասցի ս՛ծ, և այլքն շնանան ընդ կնոջ քո:

33 Son, give ear to the laws of God and do not be afraid of evil; for, the commandment of God is man's defence.

34 My son, do not rejoice when your children are many, and do not be sad when they are few.

35 My son, children and possessions are bestowed by God. The rich man is made poor, the poor man is enriched; the humble is exalted, and the exalted is humbled.

36 My son, if the lintels of your house are high and your friend is sick, do not say, "What shall I send him?" But go on foot and see him; for, that is better for him than a thousand talents of gold and silver.

37 My son, do not receive gold and silver in reward for evil purposes; for, it is a death-fraught deed and evil. And do not shed the blood of the righteous, lest your blood be shed in return for his blood.

38 My son, keep your tongue from evil-speaking and your eye from the mirror, and your hand from stealing; and it will be well for you with God and man. For, gold or small things that one steals, the punishment and death is the same.

39 My son, do not bed your friend's wife, lest God be angry and others bed your wife.

33 For 'evil', Charles has 'the evil (one)'.

34 Charles reads, "Son, do not rejoice in the number of your children, and in their deficiency do not be distressed."

35 Throughout this section, Charles lacks the opening 'My' before 'son'.

36 After 'see him', Charles adds 'with your eyes'.

37 In place of 'shed the blood of the righteous', Charles has 'shed just blood unrighteously'.

38 Charles has 'immodest glances' in place of 'the mirror'.

39 In place of 'bed' (twice in this verse), Charles has 'commit adultery with'.

40 Որդեակ՝ մի առնուկ կին այրի, զի յորժամ՝ բանս ինչ լինի, ասիցէ՝ աւաղ առաջին այրն իմ, ոռաջին այրն իմ, և դու տրտմիս:

41 Որդեակ՝ եթէ վրէժ Հասցէ քեզ՝ ա՛յ մի խոտորիր և ճրճգորի, զի մի բարկասցի ա՛ծ և այլ խստագոյն ի տարածամ՝ սատակէ զքեզ:

42 Որդեակ՝ մի սիրել զորդին քո առաւել քան զծառայն քո. զի ոչ գիտես եթէ ո՞ր ի նոցանէ պիտանի լինի քեզ:

43 Որդեակ՝ խաշինք որ գիշէն ի գատ գնան՝ գայլոց մասն լինիցին:

44 Որդեակ՝ դատեա զդատաստան արդար ի մտի քում, և զծերսն պատուեա, զի ՚ի մեծ դատաւորէն դու պատուեսցիս և լինի քեզ բարի:

45 Որդեակ՝ ցածոյ զաչ քո և կակղացոյ զբարբառ բերանոյ քո և նայեա ընդ ակամբ քո. զի մի երեւեսցիս մարդկան անըզամ. զի եթէ աղաղակաւ տաճար շինէր՝ էչն ամէն աւրն .է՛. դարբաս շինէր և չարտախ.

46 Որդեակ՝ մի Հպարտանար աւուր մանկութեան քո, զի մի կորուսցէ զքեզ մանկութիւն քո:

40 My son, do not marry a widow; for, whenever there is any word between you, she will say, “Alas, for my first husband!” and you will be grieved.

41 My son, if retribution overtakes you from God, do not flee nor murmur, lest he is angry and with harsher strokes destroys you untimely.

42 My son, do not love your son better than your servant; for, you do not know which will be useful to you.

43 My son, the sheep that stray from the flock become the portion of the wolves.

44 My son, judge rightly in your heart and honour the aged, so you may receive honour from the great judge, and that it may be well with you.

45 My son, lower your eyes and soften the words of your mouth, and look under your eyes, so you may not appear senseless to men; for, if a temple were built by halfwits, an ass would build seven palaces every day and ...

46 My son, do boast in the day of your youth, lest your youth be your destruction.

⁴⁰ Charles has ‘are distressed’ in place of ‘will be grieved’.

⁴¹ In place of ‘lest he is angry’, Charles has ‘lest God be angry’.

⁴² At least one MS omits ո՞ր – the word (‘what?’) seems out-of-place here.

⁴³ Throughout this section, Charles lacks the opening ‘My’ before ‘son’.

⁴⁴ Charles has ‘to the end that you may receive’ in place of ‘so you may receive’.

⁴⁵ The translation of the last part of this verse (from ‘halfwits’) is uncertain; the ellipsis follows Charles.

⁴⁶ Another possible opening reads, “My son, do not be proud of the days of your youth.”

47 Որդեակ՝ մի տալ թոյլ ընկերին քո կոխել զոտս քո, զի մի Համարձակեալ կոխեսցէ զպարանոցդ:

48 Որդեակ՝ ընդ դատախազին քո առաջի դատաւորին ցասմամբ մի խաւսիր. զի մի անըզգամ՝ և անմիտ կոչեսցիս. այլ զոր Հարցանէ պատասխանի քաղցրութեամբ տացես, և զդատաստան նորա ի գլուխ նորայ կուտեսցես:

49 Որդեակ՝ եթէ խնդրեսցես յայ բարի՝ նախ զկամս նորայ կատարեա պաշաւք, և աղաւթիւք, և ապայ կատարին խնդրուածք քո ի բարին:

50 Որդեակ՝ լաւ է անուն բարի՝ քան զտեսակ ցանկալի. զի գեղեցկութի ապականի, և անուն բարի մնայ յաւիտեան:

51 Որդեակ՝ լաւ է կոյր աշաւք՝ քան զկոյր մտաւք. քանզի կոյր աշաւք արագ ուսանի զերթ և եկ ճանապարհին. իսկ կոյր մտաւքն թողու զուղղորդ ճանապարհն և երթայ ըստ կամս իւր:

52 Որդեակ՝ լաւ է կող մի ի ձեռին քո քան զգէր բուծ մի յայլոց ձեռին. լաւ է ճրնճղուկ մի ի ձեռին քո քան զՀագարս յերկինս թռուցեալ. լաւ է ուլ մի պատարագ է ի տան քում՝ քան զուարակ մի ի տան այլոց:

53 Որդեակ՝ լաւ է աղքատութեամբ ժողովել՝ քան զմեծութեամբ ցրուել:

47 My son, do not let your friend tread on your feet, lest he presume and tread on your neck as well.

48 My son, do not speak in wrath with your adversary before the judge, lest you be called senseless and foolish. But, whatever he asks you, answer him with kindness and you will pile up his judgement on his head.

49 My son, if you petition *God* for good, first fulfil his will with fasting and prayer, and then will be fulfilled your petitions to your good.

50 My son, a good name is better than a desirable appearance. For, beauty fades but a good name endures for ever.

51 My son, better a blind eye than a blind; for, a blind eye quickly learns the coming and going of the road but a blind mind leaves the straight path and walks according to his will.

52 My son, a sparrow in your own hand is better than a fat lamb in the hand of others. A sparrow in your hand is better than a thousand fluttering in the air. A kid for a feast in your own house is better than a steer in the house of others.

53 My son, it is better to garner with poverty than to squander with riches.

⁴⁷ Charles has ‘companion’ in place of ‘friend’.

⁴⁸ In place of ‘kindness’, Charles has ‘sweetness’.

⁴⁹ The word, ‘God’, (following Charles) is not in the Armenian MSS but is implied.

⁵⁰ Charles has ‘a face that excites longing’ in place of ‘a desirable appearance’.

⁵¹ For this verse, Charles reads, “Son, it is better to be blind of eye than blind of mind; for, he that is blind of eye is quick to learn the coming and going of the road. But the blind in mind forsakes the straight road and walks according to his will.”

⁵² In place of the 1st instance of ‘sparrow’, Charles has ‘side-bone’.

⁵³ Throughout this section, Charles lacks the opening ‘My’ before ‘son’.

54 Որդեակ՝ մի անիծաներ զորդին քո մինչեւ տեսանես վաղջան նորա, և մի արհամարձեսցես մինչեւ տեսանեսցես զկատարածն և զվաղջանն և զշահն:

55 Որդեակ՝ քննեա զբանն ի սրտի քում, և ապա ի վերայ Հասանիցես. զի եթէ փոխես զբանն՝ քաղցր լինիս.

56 Որդեակ՝ եթէ լսես բան շար զումեքէ՝ թագո զնա ի սրտի քում՝ կանկունս .է., զի այն շարն մեռանի եւ բարին կատարի:

57 Որդեակ, ընդվայր մի ծիծաղիլ, զի ընդվայր ծիծաղիլն կռիւ է, և կռիւն սպանումն է և մաշ:

58 Որդեակ՝ բան սուտ և ստախաւսութի որպէս արճիճ ծանր է. բայց յետ սակաւ աւուրց ի վերայ ջրին գայ որպէս տերեւ ծառոց:

59 Որդեակ՝ յայտնեա զփոքր խորշուրդ քո բարեկամին քո, և յետ աւուրց զրգոէ զնա. և անարգէ զնա. և եթէ և զայն խորհուրդն ոչ յայտնէ՝ ապա զմեծ խորշուրդն յայտնեա նմայ, և Հաւատարիմ սիրելի պահես զնա:

60 Որդեակ՝ առաջի թագաւորաց և առաջի դատաւորաց, աւգնական լեր ընկերին քո. զի որպէս ի բերանոյ առիւծոյ զերծուցանես զնա, և լինի քեզ անուն բարի և փառք:

54 My son, do not curse your son until you see his good health; and do not reject him in scorn, until you behold his latter end and earnings.

55 My son, examine the word in your heart and then utter it. For, if you alter the word, you are a fawner.

56 My son, if you hear an evil word about anyone, hide it in your heart, so that the evil dies and the good is fulfilled.

57 My son, do not scoff frivolously; for, the frivolous scoff is a quarrel, and the quarrel is slaying and death.

58 My son, the false word and the false conversation is heavy as lead; but, after a few days, they float on the water, like the leaf of a tree.

59 My son, reveal your lesser counsel to your friend and, after days, irritate him and flout him. And, if he does not reveal that counsel, then reveal to him your greater counsels, and you keep him as a faithful friend.

60 My son, before kings and judges, be helpful to your comrade; for, as though from the mouth of a lion, you rescue him and he becomes to you a good name and an honour.

54 In place of 'good health', Charles has 'end'.

55 The translation for the 2nd sentence, here following Charles, is not entirely certain.

56 After 'your heart', Charles adds 'seven fathoms deep'.

57 The translation of this verse follows Charles.

58 Charles has 'it floats on the waters' in place of 'they float on the water'.

59 In place of 'faithful', Charles has 'trusty'.

60 Charles has 'in the presence of' in place of 'before'.

61 Որդեակ՝ եթէ թշնամին քո եկեսցէ յոտն քո՝ թողութիւն շնորհեա նմա, և ծիծաղեա ուրախութբ յերեսս նորա, և ընկալ զնա պատուով:

62 Որդեակ՝ չկոչեն զքեզ՝ մի երթալ ի պատիւ. և ուր զքեզ չՀարցանեն՝ մի տալ պատասխանի:

63 Որդեակ՝ ընդ սառուցեալ և ընդ յարուցեալ գետոյ մի անցանիցիս՝ զի մի յանկարծամա՞ մեռանիցիս:

64 Որդեակ՝ Հարց զայր իմաստուն բան խրատական, և իմաստնասցիս. և եթէ Հարցանիցես զայր անմիտ՝ բանիւք բազմաւք նա ոչ իմանայ:

65 Որդեակ՝ եթէ զայր իմաստուն առտքես ի բան մի ինչ պատուիրել, ինքն կատարէ զբանն. Ապա թէ զանմիտն առպքես՝ առաջի բազում մարդկան պատուիրէ. և կամ՝ դու գնա և զնա մի յրդեր:

66 Որդեակ՝ փորձեա զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ, և թէ կարող իցէ՝ ապա տուր զինչս քո ի ձեռին նորա:

67 Որդեակ՝ ի կոչնատանէ և ի Հարսանեաց յառաջել քան զընկերն քո, և այլ մի դառնալ յետս. զի անուշ քո բարի առնուս և շառնուս վէրք ի դուրս քո:

61 My son, if your enemy comes to your foot, grant him pardon and laugh with joy to his face and receive him with honour.

62 My son, where you are not invited, do not go to a festival; and, if they do not ask, give no answer.

63 My son, do not cross over a frozen or swollen river, lest you die a sudden death.

64 My son, ask a wise man for words of advice and you shall be made wise. But, if you ask a foolish man, in spite of many words, he is not wise.

65 My son, if you send a wise man to give any command, he himself fulfils the matter. But, if you send a fool, give the command in the presence of many men. And either go yourself or do not send him.

66 My son, test your son in hunger and thirst; and, if he is able to bear it, then give your riches into his hands.

67 My son, from weddings and feasts, go first before your fellow, and do not return again, that you may get your boon fragrant and may get no wounds on the head.

⁶¹ The translation of this verse follows Charles.

⁶² Charles has 'where' in place of 'if'.

⁶³ In place of 'or', Charles has 'and' (more literally following the MSS).

⁶⁴ The translation of this verse (closely following Charles) is not entirely certain.

⁶⁵ A more literal translation of 'fool' is 'foolish man'.

⁶⁶ Cf. v. 15.

⁶⁷ In place of 'from weddings and feasts', Charles has 'from the house of invitation and from the wedding'.

68 Որդեակ՝ մարդ որ ստացուածք և ինչք բազում՝ ունի, կոչեն զնա իմաստուն և առաքինի. և որ ինչք պակաս ունի՝ կոչեն զնա անմիտ և անարգ, և ոչ ոք պատուէ զնա:

69 Որդեակ՝ կերայ դառնի և արբի լեղի, և ոչ էր լեղի քան զաղքատութիւն. բարձի աղ և արճիճ, և ոչ էր ծանր քան զպարտքն. զի թեպէտ ուտէի և ըմպէի, ոչ կարէի Հանգչել. բարձի երկար և քարինս ի վերայ ուսոց իմոց, և լաւագոյն էր ինձ, քան զբնակիլն ընդ անգիտի և անմտի.

70 Որդեակ՝ եթէ աղքատ իցես ի միջի ընկերաց քոց՝ մի յայտնել, զի մի արհամարհիցիս ի նոցանէ, և բանից քոց ոչ լսեն.

71 Որդեակ՝ սիրեաց զմարմին քո և զկին քո, զի անձն քո է. և կցորդ կենաց քոց և յոյժ ազքատանաւք սնուցանէ զորդին քո.

72 Որդեակ՝ եթէ առաքէ տէրն քո թէ բեր սպտուր խաղող, մի բերել նմայ, զի զխաղողն ուտէ և զպատուՀասն սպտուրին ոչ թողու:

73 Որդեակ՝ լաւ է բան իմաստնոյ յարբեցութեան՝ քան զբան անմտի ի ծարաւութեան կամ՝ լըջութեան. լաւ է ծառայ զորդ՝ քան ազատ և սուտ. լաւ է բարեկամ՝ մաւտելոր՝ քան երթայր Հեռաւոր:

68 My son, a man who has wealth and many chattels they call wise and virtuous; but one who has few chattels they call a fool and of no account, and no man honours him.

69 My son, I have eaten endive and drunk gall, and it was no more bitter than poverty. I have lifted salt and lifted lead, and it was not heavier than debt. For, though I ate and drank, I could not rest. I have lifted iron and stones on my shoulders, and it was better for me than to dwell with the wicked and the ignorant.

70 My son, if you are poor among your friends, do not reveal it, lest you be despised by them, and they do not listen to your words.

71 My son, love your flesh and your wife; for, she is your soul and your life companion; and, with hard work, she nurtures your son.

72 My son, if your lord sends you to bring dunged grapes, do not bring them; for, he will eat the grapes, yet not let you off punishment for the dung.

73 My son, the word of a wise man in drink is better than the word of a thirsty or sober fool. Better is an upright slave than one free but false. Better is a friend near at hand than a brother far away.

68 For 'wealth and many chattels', Charles has 'many possessions and chattels'.

69 Charles has 'the ignorant and the fool' in place of 'the wicked and the ignorant'.

70 Charles has 'fellows' in place of 'friends'.

71 In place of 'with hard work', Charles has 'even with extreme labour'.

72 Charles has 'grapes' as a singular noun (twice in this verse).

73 The translation here closely follows Charles.

74 Որդեակ՝ զգաղտ բան քո կնոջ մի յայտնել, զի տրկար է և փոքրոգի, և նա յայտնէ կարեւորացն և դու արՀամարՀիս:

75 Որդի՝ եթէ գինի ըմպես՝ պաՀեա զլեզու քո ի շատախաւսութենէ, և բարի լինի քեզ եւ կոչիս իմաստուն:

76 Որդեակ՝ զինչս քո առանց մուրՀակի և վկայի մի տալ, գուցէ ուրանայ և դու ապաշաւես:

77 Որդեակ՝ ի բարեկամէ քումէ մի Հեռանար, գուցէ այլ ոչ գտանիցես այնպիսի խորհրդակից և բարեկաժ:

78 Որդեակ՝ սիրեա զՀայր քո որ ծնան զքեզ, և զանէծս Հաւր և մաւր քո մի առցես, զի ի բարութիւն որդւոց քոց խնդասցես:

79 Որդեակ՝ լաւ է թէ գողասցեն զինչս քո՝ քան թէ գտցեն ի վերայ քո գողութիւն:

80 Որդեակ՝ մարդ որ իրենն աստուած յաջողէ՝ դու պատուեա զնայ. և յորժամ՝ տեսանիցես զծերն՝ դու յոտն կացիր առաջի նորա և մեծարեա զնայ:

81 Որդեակ՝ ընդ առն ունեւորի և ընդ գետոյ յարուցելոյ մի Հակառակել. զի ագահ մարդոյն աչքն ոչ լրվի՝ քաւել թէ Հողով:

74 My son, do not reveal a secret to your wife. For, she is weak and small-minded, and will reveal it to the strong, and you are despised.

75 My son, if you drink wine, keep your tongue from too much speaking, and it is well for you and you are called wise.

76 My son, do not give up what is yours without a schedule and witness, lest the other deny it and you regret it.

77 My son, do not turn away from your friend, lest you do not find another sharer of your counsel and friend.

78 My son, love the father who begat you, and do not dishonour your father and mother, so you may rejoice in the prosperity of your sons.

79 My son, it is better if they steal from you, than that they detect theft in you.

80 My son, if a man prospers in his ways, honour him. And, whenever you behold an aged man, rise and stand up before him and magnify him.

81 My son, do not stand against a rich man and a river in flood. For, the eyes of a grasping man are filled only with dust.

⁷⁴ For 'small-minded', Charles has 'small of soul'.

⁷⁵ Note the abbreviated form of the opening word in the Armenian text.

⁷⁶ In place of 'what is yours', Charles has 'your property'.

⁷⁷ Charles has 'forsake' in place of 'turn away from'.

⁷⁸ This verse is a repeat of v. 18.

⁷⁹ Charles has 'your good' in place of 'from you'.

⁸⁰ Charles opens, "Son, if God prospers a man in his undertakings, honour him."

⁸¹ In place of 'stand against', Charles has 'oppose yourself to'.

82 Որդեակ՝ խնամիխաւսուի՛ մի առնել, զի զբարին յա՛յ և յըռչակէ տեսնուն, և զչարն ի քէն է և ասեն զքո դէմ՝ Հանաւղն:

83 Որդեակ՝ եթէ դադարեն գետք ի գնացից կամ՝ արեգակն յընթացից նորա, կամ՝ քաղցրասցի լեղի որպէս մեղը, կամ՝ սպիտակասցի ագռան որպէս զաղանի, նոյնպէս թողցի անզգան զանզգամութիւն իւր և անմիտն զգաստասցի:

84 Որդեակ՝ մի յաճախեր երթայր ոտիւք ի տուն բարեկամի քո՝ գուցէ ատիցէ զքեզ.

85 Որդեակ՝ շուն որ թողու զտէրն իւր, և գայ զՀետ քո՝ քարամբ հալածեայ զնա.

86 Որդեակ՝ գործք բարի և պատարագ անբիծ հաճո է այ. և յամաւթոյ իբրեւ յա՛յ երկիր.

87 Որդեակ՝ խորհուրդ չար ի սիրտ առնուլն՝ դիւրին Հակառակութե՛. և համբերութի Հինն է գործոց և ամրութի հաւատոյ.

88 Որդեակ՝ որ քեզ չար թուի՝ ընկերին քո դու մի առնել. և զոր չէ քո այլոց մի տալ:

82 My son, do not bring about a betrothal match; for, they see the good to be from above and the bad from below is traced to you, and they call you an intriguing person.

83 My son, if the rivers pause in their courses or the sun in its career, or if the gall becomes sweet as honey, or the raven turns white as the dove, even so will the senseless man abandon his want of sense and the fool become wise.

84 My son, do not go on foot too often to your friend's house, lest he hates you.

85 My son, if a dog leaves his master and follows you, pursue chase him away with stones.

86 My son, good deeds and a pure offering are pleasing to God; and fear shame as you fear God.

87 My son, the taking of an evil counsel into your heart is the antagonism of the *diq*; and patience is the foundation of deeds and the rampart of faith.

88 My son, do not do to your friend what seems evil to you; and do not give to others what is not your own.

82 The translation of the first part of this verse, following Charles, does not appear to match the Armenian text (which possibly reads, 'My son, do not be afraid').

83 Charles ends with 'sensible' in place of 'wise'.

84 In place of 'your friend's house', Charles has 'the house of your friend'.

85 Charles has 'pursue him' in place of 'chase him away'.

86 The translation of the last part of the verse, here following Charles, is not certain.

87 Here, 'diq' (Charles has 'dev') transliterates a Persian word which, in Old Armenian, usually means a demon.

88 Charles has 'companion' in place of 'friend' and rearranges the clauses in this verse.

⁸⁹ Որդեակ՝ սիրեաց զճշմարտութի և ատեա զանօրէնութի, և զստութի. պատուիրանացն այ՛ ունկնդիր, և ի չարէն մի վախել. զի պատուիրանն այ՛ պարիսպ է մարդոյ:

⁹⁰ Որդեակ՝ ի մարդոյ չարէ և ի ստախաւս, փախիր, զի ազահութի մայր է ամ՝ չարեաց և ամ՝ չարիք ի լրբութենէ ծնանին:

⁹¹ Որդեակ՝ զդատաստանն մի սիրել. զի թէպէտ և յաղթեսցես ոսոխին, սակայն այ դատաստանէն երկիր:

⁹² Որդեակ՝ որ ողորդ է մտաւքն, արեգակն է լուսաւոր. և որ նենգէ՝ սրտիւ խաւարէ մթացեալ, և որ առատ է սրտիւ՝ լի է ողորմութեամբ. որ ազահ է՝ թեպէտ և ունի ինչ, յիմար է:

⁹³ կ՛. Որդեակ՝ ի տուն յարբեցողի մի մտաներ, և եթէ մտանես՝ մի յամեր. զի բարուց քոց յունայն և դատարկ՝ մնաս:

⁹⁴ կ՛ա. Որդեակ՝ զընկեր քո ի մօտոյ կամ՝ ի Հեռաստանէ՝ մի բամբասեր. զի բանք չար շուտ և փութով Հասցէ ի տ՛րն և կռուիք:

⁹⁵ կ՛բ. Որդեակ՝ հրամայեալ է ած զգինին վասն ուրախութե. բայց ի տեղիս բողանոցի և այլ վատթար և անպատշաճ տեղի, լաւ է աղբ ըմպել քան զգինի:

⁸⁹ My son, love the truth and hate lawlessness and falsehood. Give ear to the commandments of God and do not fear evil. For, the commandment of God is the defence of man.

⁹⁰ My son, flee from a man that is evil and speaks falsely; for, greed is the mother of all evils, and all evils are engendered of impudence.

⁹¹ My son, do not love judgement; for, even if you overcome your adversary, you may fear the judgement of God.

⁹² My son, the upright in mind is like the sun shining, and the deceitful is gloomy with a dark heart, and the generous in heart is full of pity. The greedy, even though he has something, is a fool.

⁹³ 60. My son, do not enter the house of a sorcerer; and if you enter, do not tarry; lest you habitually stay empty and idle.

⁹⁴ 61. My son, do not malign your fellow whether near or at a distance; for, evil words will quickly reach the master and lead to strife.

⁹⁵ 62. My son, wine was ordained for the sake of gladness, but in the place of a tavern or in any other low and unsuitable place, it is better to drink muck than wine.

⁸⁹ In place of 'evil', Charles has 'the evil one'.

⁹⁰ Charles has 'avarice' in place of 'greed'.

⁹¹ Charles has 'get the better of' in place of 'overcome'.

⁹² In place of 'deceitful', Charles has 'treacherous in heart'.

⁹³ Vv. 93-101 are present in only one MS (Paris Codex 58); the Armenian 'verse numbers', which are present in that MS and reflected in the translation, follow a different scheme from Charles' translation (given here in red superscript). Charles has 'drunkard' in place of 'sorcerer'.

⁹⁴ Charles has 'quarrels' in place of 'strife'.

⁹⁵ Charles opens, "Son, God has ordained wine."

96 Կ՛գ. Որդեակ՝ այր արբեցող այնպէս կարծէ ի միտս իւր՝ թէ ես քաջ եմ, և զամ զոր ինչ խօսիմ՝ իմաստութե՛ր խօսիմ. ոչ գիտէ՝ թէ Հանդիպի առն քաջամտի՝ որ ի շօշափել ձեռաց իւրոց յերկիր կործանէ զնա և ձգէ.

97 Կ՛դ. Որդեակ՝ եթէ տեսանես զթշնամին քո գլորեալ, դու տրտմեա ի վերայ նորա. զի բարեկամ՝ առնես, ապա թէ ծաղր առնես զնա յորժամ՝ կանգնի շար Հասուցանէ քեզ:

98 Կ՛ե. Որդեակ՝ այր արբեցող այնպէս կարծէ՝ եթէ երկիր շրջշրջէ. ի գալ ոչ գիտէ եթէ գլուխն իւր խելագրեալ է. քանզի, որպէս մայր է երկիր ա՛մ՝ պտղոց և պտղաբերաց՝ նոյնպէս մայր է գինին ա՛մ շարեաց. անխտիր ախտիւ ախտանալ տայ, և անողորմ՝ սպանանել. խեղագրէ զմարդն և անաս նոց բնութի փոխէ:

99 Կ՛զ. Որդեակ՝ փախիր երաշխաւորութենէ. ապա թէ երաշխաւոր կենաս, դու այնպէս կարծէ՝ որ ի դրեպանէ քո տաս. ոչ միայն ի դրեպանէ, այլ և ճոխեն զմորուսդ:

100 Կ՛է. Որդեակ՝ ստախօս մի լինիր. զի եթէ զքեզ ժամ՝ մի սուտ գաանեն, երբ զդորդն խօսիս՝ Հաշուին և ոչ Հաւատան:

101 Նւ ես ասեմ՝ ցնաթան՝ Որդեակ ի միտս քո առ զխրատս և մի մոռանար:

96 63. My son, a drunken man thinks in his mind thus, “I am brave and everything I say, I say wisely.” He does not know that if he meets a brave man, he will throw him at the first touch of his hands flat on the ground and drag him.

97 64. My son, if you see your enemy fallen, sorrow over him, so you may make a friend of him; but if you mock him, when he gets up again, he will repay you with evil.

98 65. My son, a drunk thinks the earth whirls round; in his going he does not know his head is deranged; for, as the earth is the mother of plants and fruit-bearing things, so wine is the mother of evil; it makes men sick with divers diseases, and to slay others without mercy; it deranges a man and changes his nature into that of a brute.

99 66. My son, flee from guaranteeing; but if you are a guarantor, make up your mind to give away out of your purse; and not your purse only, but the hair off your chin.

100 67. My son, do not be a liar; for, if they find you once false, when you speak the truth, they will count you false and not believe you.

101 And I said to Nadan: My son, receive into your mind my precepts and do not forget them.

⁹⁶ For ‘brave man’, Charles has ‘man of courage’.

⁹⁷ Charles has this whole verse in parentheses.

⁹⁸ In place of ‘mother of evil’, Charles has ‘mother of all evils’.

⁹⁹ The phrase, ‘the hair of your chin’ – following Charles – is not a certain translation.

¹⁰⁰ In place of ‘be a liar’, Charles has ‘be false in speech’.

¹⁰¹ Charles has the 1st sentence of the 2nd paragraph as a separate paragraph.

Չարցումն թագաւորաց որդւոց, և պատասխանի խիկարայ. Հուտայ և րադիայն Հարցան ի խիկարին, և ասէ խիկար ի նաթան. չորս բան զմարդոյն աչաց զլոյսն շատացնէ՝ ի վերայ ծագկանց նայիլն. տկիկ զկանանչ կոխիլն. և ի Հետ ջրի վը գնալն. և զիւր բարեկամն տեսնուլ:

¹⁰² Չորս բան զմարդն զիրացնէ եւ առողջ պահէ. վուշ Հագնելն և լսել հանց բան որ իւրն դիւր թվի ի տանէն սիրտն Հեշտ և առողջ և զիւր Հեռաւորն բարով տեսնուլ. ¹⁰³ Եւ չորք իւք է որ զմարդոյն Հարկիկն աւելցեն ամ՝ ժամու զբարի խաւսիլն, ամէն բանի ջոււպ շտայ, խոնարՀ կենալն՝ պակաս խաւսիլն, ամաշէ ի փոքրէ և ի մէծէ. ¹⁰⁴ Եւ .դ՛. իրք է որ զմարդոյն երեսին ջուրն տանի՝ սիրոյ տէրութիւնն, շատախաւսիլն (եւ զոր ոչ գիտենայ պարծենայ) [ամէն բան թաքուցանելն. յարել ի ներս ընկնելն և զոր ոչ գիտէ ի ներս ընկնի եւ ասէ] ¹⁰⁵ Թէ գիտեմ՝ և ստախաւսութի. Հարցին պիտարխասին, և ասեն՝ եթէ յերկրի զի՞նչ կայ քաղցր. Նսէ ամաւթ երեսաց. որ ամաւթ ունի քաղցր է նա. զի ամ չարիք ի լըրութենէ և անմտութենէ ծնանին.

The king's sons' question, and the answer of the wise man. Houday and Baliayn asked questions of Khikar, and Khikar said to Nathan: Four things increase the light to man's eyes – to look upon flowers, to tread with naked foot on the green, to walk upon the water, and to see one's friend.

¹⁰² Four things make a man fat and healthy: to wear linen and to hear things that seem pleasant; in the house an amiable and healthy spirit, and to see one's remote *friend* well off. ¹⁰³ And four things improve a man's party – always to converse well, not to answer every word, to be humble, to talk little, modesty in small matters and big. ¹⁰⁴ And four things bring shame to one's face – domination of love, to talk too much and to boast that one knows what one does not know, (to hide everything, to weave a snare and fall into it), and lying. ¹⁰⁵ They asked the sage and said, "What is the sweetest thing on earth?" He replied, "Modesty. He who has a modest face is pleasing. For, all evils are born of impudence and folly."

¹⁰² Charles has '*friend*' in parentheses.

¹⁰³ In place of '*party*', Charles has '*banquet*'.

¹⁰⁴ The parentheses in the translation follow Charles and the parentheses and brackets in the Armenian text follow Conybeare.

¹⁰⁵ In place of '*sweetest*', Charles has '*most pleasing*'.

Խիկարի Պատմութիւնը 3

¹ Կլ այս էր խրատն զոր ուսուցի նաթանա: Օայս ամ՝ ուսուցի նաթանա քեռորդուոյ իմոյ, ես խիկար դպրապետս սինիքարիմա արքային. և այսպէս կարծեցի ի մտի իմում՝ եթէ զուսումն և զխրատն զոր ուսուցի նաթանա կացցէ եւ մնասցէ, և պաշտեցէ ի մտի իւրում: Ոչ գիտէի եթէ զբանս իմ՝ անտես արար, և Հոսեաց որպէս զփոշի ընդդէմ՝ Հողմոյ, զայս եղեալ ի մտի իւրում՝ եթէ Հայրն իմ՝ խիկար ծերացեալ է յոյժ և Հասեալ է ի դուռն գերեզմանին. և զառածեալ են միտքն իւր և պակասեալ են խորհուրդք իւր և ոչ ինչ գիտէ:

² Սկսաւ նաթան վատնել զամ՝ ինչս իմ՝ ի կորուստ, և ոչ խնայեր ի ծառայս իմ՝ և աղախնայս և տանջէր զնոսայ և սպանանէր, և կոտորէր զծիս և զշորիս, և զերիվարս իմ և զընտիր յընտիրս ի Հօտէ սատակէր: ³ Եւ իբրեւ տեսի զնաթան քեռորդին իմ, որ զգործս իմ՝ այլայլեաց և զինչս իմ՝ վատնեաց, խաւսել սկսայ և ասեմ՝ ի բայց կաց յընչից իմոց, և մի մերձենար. զի գրեալ է յառակսն՝ եթէ ձեռք՝ որ ոչ են վաստակեալ՝ ակն նորա ոչ ինայէ. Եւ երթեալ պատմեցի սինիքերիմա տեառն իմոյ: ⁴ Եւ նա կոչեաց զնաթան եւ ասէ. որչափ խիկար կենդանի է՝ յինչս նորա ոչ ոք մերձեսցի:

STORY OF AHIKAR 3

¹ And this was the advice I taught to Nathan my sister's son. All this I taught to Nathan my sister's son, I, Khikar, chief Notary of Sennacherib the king. And so, I supposed that the teaching and advice I taught to Nathan would abide and remain and he would preserve it in his mind. And I did not know that he despised my words and scattered them like the chaff in the wind, supposing in his mind that Khikar his father was grown very old and had arrived at the door of his tomb. His mind is distraught and his thoughts are deficient and he knows nothing.

² Nathan began to waste my property and did not spare my servants and handmaids. But he tortured them and killed them, and cut about my horses and mules, and my sheep, and destroyed the pick of the herd. ³ And, when I saw Nathan my sister's son transforming my affairs and wasting my property, I began to speak with him and I said, "Keep away from my property, and do not come near it; for, it is written in the Proverbs that, whereon hands have not laboured, that thing his eye spares not." And I told Sennacherib my lord. ⁴ And he called Nathan and said, "As long as Khikar is alive, you shall not touch

STORY OF AHIKAR 3

- ¹ For 'Sennacherib', here following the Arabic & Syriac MSS, the Armenian MSS have 'Seneqerim'. The Arabic MSS have a significantly longer text for this verse.
- ² Charles has 'flock' in place of 'herd' and 'steeds' in place of 'sheep'. For this verse, the Arabic MSS read: *and he began to beat the slaves and the handmaidens, and to sell the horses and the camels and be spendthrift with all that his uncle Ahikar had owned.*
- ³ Charkes includes 'And I went and told Sennacherib my lord' (Եւ երթեալ պատմեցի սինիքերիմա տեառն իմոյ) as part of v. 4.
- ⁴ The translation of this verse (following Charles) is far from certain.

⁵ Յայնժամ՝ ետես նաթան զրուգան եղբայրն իւր, զոր սնուցեալ էր ի տան իմոյ և ասէ՝ խիկար Հայրն իմ ծերացեալ է և բանք նորա անհամացեալ է. ⁶ և ես իբրեւ լուսյ զայս, յամ՝ ընչից իմոց ի բայց արարի զնա: ⁷ Նւ խորՀուրդ արարեալ նաթան շարութեան ի սրտի իւրում. գրեաց յանուն իմ՝ թուղթ ու թշնամին սինիքերիմ, արքային նինուէի և ասորեստանի. և ասէր այսպէս: ⁸ Ես խիկար դպրապետս սինիքերիմա արքայի. առաքեցի եգիպտացոց թագաւորդ. ⁹ եթէ յորժամ՝ գիրս ի քեզ Հասանի՝ գումարեսցես զգաւրս քո, և եկեսցես ի դաշտս արծունեաց որ ւարն .ի՛ե. լինի Հրոտից ամսուն. և ես Հնազանդեցուցից զաշխարհս ասորոց. տաց զաթոռն սինիքերիմայ ի ձեռն գո առանց աշխատանաց զի կալցես զնա:

¹⁰ Եւ նմանեցուցեալ էր զձեռնագիրն իւր իմոյ ձեռնագրին, և կնքեալ մատանա եւ իմով: և յորժամ՝ խնդրեցին զաւրքն թագաւորին զնալ ի տունս իւրեանց, նաթան միայն մնաց առաջի թագաւորին, և ասէ՝ արքայ յաւիտեան կացցես: Նս զաղուհացն զոր կերեալ եմ՝ ի տան քո, ինձ քաւ լիցի տեսանել զշարիս առաջի քո. խիկար Հայրն իմ՝ որ ի պատիւ և ի մեծութեն քում՝ էր՝ ստեաց ինձ և քեզ, եւ եղեւ ի կողմն թշնամեաց քոց. Եւ թուղթն զոր գրեալ էր նաթան իմ՝ բանիւ

his property.” ⁵ Then Nathan saw Boudan his brother, who had been brought up in my house, and said, “Khikar my father is grown old and his words have lost their savour.” ⁶ And, when I heard this, I cast him out from all my belongings. ⁷ But Nathan formed a plan of wickedness in his heart. He wrote in my name a letter to the enemy of Sennacherib, the King of Nineveh and Assyria; and it read thus: ⁸ I, Khikar, chief Notary of Sennacherib the king, have sent to the King of the Egyptians: ⁹ When this writing reaches you, you shall muster your forces and come to the plain of the Eagles on the 25th day of the month Hrotitz, and I will put in your power the land of the Syrians, and will give the throne of Sennacherib into your hand without trouble, for you to hold it.

¹⁰ And he had made his handwriting like mine and had sealed it with my seal. And, when the forces of the king asked to go home to their homes, Nathan alone remained before the king, and said, “O King, live for ever. I that have eaten bread and salt in your house, God forbid that I should see evils before you. Khikar my father, who was in honour and greatness before you, has lied to me and to you, and has taken the side of your enemies.” And the letter that Nathan had written in my words,

⁵ In place of the opening ‘Then’, Charles has ‘In that season’. The Syriac MS adds: *Has he given his possessions to Nebuzaradan my brother, and has he removed me from his house?*

⁶ The translation of this verse (following Charles) is not certain.

⁷ Throughout the book, Charles has ‘Asorestan’ in place of ‘Assyria’.

⁸ At the end of the verse, Charles adds ‘to this effect’.

⁹ Charles has ‘twenty-fifth’ written in text; here, we follow the Armenian MSS (.ի՛ե.).

¹⁰ Charles opens, “And he had made his handwriting to resemble my handwriting.” The Syriac & Arabic MSS lack much of the latter part of this verse.

և նմանեցուցեալ էր զձեռագիրն իմոյ ձեռագրին, և առեալ կարգաց զՀրովարտական, զոր ինքն էր գրեալ, առաջի թագաւորին: ¹¹ Եւ իբրեւ լսեց թագաւորն տրտմեցաւ յոյժ և ասէ. Օհնչ մեզանք եմ արարեալ ես խիկարին՝ որ այսպէս արար ընդ իս. եւ վազվաղակի գրէ նախան Հրամանաւ արքային այսպէս՝ ¹² Թէ յորժամ՝ ընթեռնուա զգիրս գումարեսցես զօրս քո և եկեսցես ի դաշտն արծունեաց, որ աւր .ի՛ե. լինի Հրոտից ամսոյն. և իբրեւ տեսցես զիս՝ ճակատեսցիս ընդդէմ՝ իմ. քանզի Հրեշտակք փարաւոնի իս են եկեալ, զի տեսցեն զօրս իմ: ¹³ Բեր զթուխտն իս, եւ ինքն գնաց առ թագաւորն. եկաց առաջի թագաւորին եւ ասէ՝ մի տրտ միր, ով արքայ. ¹⁴ այլ եկ երթիցուք ի գաշտն արծունեաց եւ տեսցուք թէ այդ այդպէս իցէ. ապա զինչ Հրամայես լինի. ¹⁵ Եւ առեալ սինիքարիմ՝ զօրս իւր՝ եւ եկն ի դաշտն արծունեաց, եւ եգիտ զիս զաւրովք իմովք. և ես ճակատեսցի ընդդէմ՝ նորայ, որպէս Հրամայեալ էր. իբրեւ ետես արքայն՝ տրտմեցաւ յոյժ. ¹⁶ Խաւսել սկսաւ նախան, և ասէ՝ մի տրտմիր արքայ, այլ երթիցուք ի տուն. և ես ածից զՀայրն իմ՝ զիիկար առաջի քո. Ասէ արքայն ցնախան՝ եթէ ածես խիկար առաջի իմ՝ պարգեւս մեծամեծս տամ՝ քեզ, և

and had likened his handwriting to my handwriting therein, he took, and read the dispatch which he himself had sealed, before the king. ¹¹ And, when the king heard it, he was much grieved, and said, “What wrong have I done to Khikar, that he has so behaved to me?” And at once Nathan wrote by the command of the king a letter, saying: ¹² When you read this writing, you shall muster your hosts and come to the plain of the Eagles on the 25th day of the month Hrotitz. And, when you see me, you shall draw up in battle array against me. For, the messengers of Pharaoh have come to me to see my hosts. ¹³ He brought the letter to me, and he himself went to the king. He stood before the king and said, “Do not grieve, O ruler; ¹⁴ but let us go to the plain of the Eagles and see whether this is so. Then what you commanded is done.” ¹⁵ And Sennacherib took his army, and came to the plain of the Eagles, and found me with my army; and I advanced against him as he had commanded. When the king saw this, he was very grieved. ¹⁶ Nathan began to speak and said, “Do not grieve, O ruler, but let us go home. And I will bring my father Khikar before you.” The king said to Nathan, “If you bring Khikar before me, I will give you very great

¹¹ The Syriac MS has ‘Ab’ in place of ‘Hrotitz’ and the Arabic MSS do not have a month name, just ‘the fifth day’.

¹² Charles has ‘twenty-fifth’ written in text; here, we follow the Armenian MSS (.ի՛ե.).

¹³ Charles includes the words, ‘Do not grieve, O ruler’ a part of v. 14. The Syriac MS adds: *And thereupon my son Nadan took the letters that he had written, as if he had actually found them; and he read them before the king; and, when my lord the king heard them, he lamented and said, “O God, wherein have I sinned against Ahikar, that he should do unto me on this fashion?”*

¹⁴ Before ‘see’, Charles repeats ‘let us’.

¹⁵ In place of ‘advanced’, Charles has ‘drew up my forces’.

¹⁶ For the last sentence of this verse, Charles reads, “And all the affairs of my kingdom shall be transacted by you with ability.”

ի վերայ ամենայն գործոց իմոց Հաւատարիմ՝ կացուցից
զքեզ. և զամենայն գործք արքունեաց քեզ վիճարեսցին
ճարտարութիւնք: ¹⁷ Եւ արքայն դարձաւ յապարանս իւր. և
նաթան քեռորդին իմ՝ եկն առ իս և ասէ. Սինիքարիմ՝
արքայն առաքեաց զիս առ քեզ և ասէ՝ եկ առ իս և ի միասին
ուրախ լինիցիմք:

presents and I will set you in trust over all my affairs. And you
will be entrusted with all the affairs of the kingdom, and its
designs.” ¹⁷ And the king returned to his palace, and Nathan
my sister’s son came to me and said, “Sennacherib the king has
sent me to you and says: Come to me and let us be joyful
together.”

¹⁷ For ‘Sennacherib’, here following the Arabic & Syriac MSS, the Armenian MSS have ‘Seneqerim’.

Խիկարի Պատմութիւնը 4

¹ Եւ յորժամ գնացի, ասէ ցիս արքայն. խիկար դպիր և իմաստուն, խորհրդակից և իշխան իմ՝ էիր, և հրամանատու տանն ասորւոց և նինուէացւոց. և դարձեալ եղեր ի կողմ՝ թշնամեաց իմոց. ² և թուխտն զոր գրեալ էր նախան իմ բանիւ և նմանեցուցեալ էր զձեռնագիրն իւր՝ իմոյ ձեռնագրին, ետ արքայն առ իս և ասէ՝ առ և ընթերցիր: Եւ ես իբրեւ ընթերցայ, լուծաւ ամ անդամք իմ. և լեզու իմ՝ որպէս մագաղաթ գալարեցաւ, և ես ափշեցայ, և եղէ իբրեւ զմի յիմարելոց. խնդրէի բան իմաստութեան, և ոչ գտանէի տալ պատասխանի. ³ նախան խուսել սկսաւ և ասէ ցիս՝ ի բաց կաց յերեսաց արքայիդ, Հալեւոր զառածեալ և աղճատեալ. տուր զձեռն քո յերկաթ և զոտն քո ի կոճեղս. ⁴ և արքայն դարձոյց զերեսս իւր յինէն և ասէ ցարուսմտք, նայիպին իւրոյ՝ թէ տալ սպանանեա զանած խիկարդ, և Հեռացոյ զգլուխ դորա, իբրեւ կանգունս .Ճ: ⁵ Նւ ես անկայ ի վերայ երեսաց իմոց, երկիր պագի և ասեմ՝ արքայ յաւիտեան կեաց. ամեցար զիս ի սպառմն և ի

STORY OF AHIKAR 4

¹ And, when I went, the king said to me, “Khikar, Notary and wise man, you were my counsellor and ruler, and giver of commands of the house of the Asores and Ninevites; and you have gone over to the side of my enemies.” ² And that letter, which Nathan had written in my words and had likened therein his handwriting to my handwriting, the king gave to me and said, “Take and read.” And when I read it, all my limbs were dissolved, and my tongue was shrivelled up as parchment; and I was stupefied and became like one of those distraught. I sought for a word of wisdom and found no answer to give. ³ Nathan began to speak, and said to me, “Get out of the presence of your king, grey-haired one, perverted and inane. Give your hand for the iron and your foot for the fetter.” ⁴ And the king turned away his face from me and said to Abusmaq, his *nayip*: “Lead away and slay yon godless Khikar, and remove his head afar, about 100 ells.” ⁵ And I fell on my face and kissed the earth and said, “O King, live for ever. You have willed me to slaying,

STORY OF AHIKAR 4

- ¹ The Arabic MSS have a longer version of this verse: *And Nadan took him and went with him to the king. And, when Ahikar entered the king's presence he did obeisance before him on the ground, and wished for power and perpetual life to the king. Then the king said, "O Ahikar, my Secretary, the Governor of my affairs, my Chancellor, the ruler of my State, tell me what evil have I done to you that you have rewarded me by this ugly deed."*
- ² The Syriac MS has a shorter text for this verse: *And he gave me those letters that were written in my name and were sealed with the seal of my own ring. And, when I read them, my tongue stammered and my limbs became faint; and I sought for a single word from the words of wisdom and I found none.*
- ³ For his translation of the Syriac MS, Charles includes what appears to be a parallel to v. 4 as part of this verse.
- ⁴ Here, ‘*nayip*’ (following Charles) transliterates an Armenian word (նայիպին).
- ⁵ In his translation of the Syriac MS, Charles includes the first part of this verse as v.4 (cf. #3).

բանից իմոց ոչ անսացեր: Նւ ես յանձնէ իմէ գիտեմ՝ որ ոչ ինչ մեղայ քեզ, և ի սիրտ իմ՝ նենգութի ոչ գոյ. անմեղ եմ՝. արդ ողորմեա ինձ և Հրամայեա ինձ, զի ի դրան իմում՝ սպանցեն զիս և զմարմինս իմ՝ տացեն ի թաղումն: ⁶ Նւ թագաւորն Հրամայեաց արուսմաքա, զի ի դրան իմոյ սպանցեն զիս. և իբրեւ ելի ի թագաւորէն գրեցի թուխտ լալով առ արեստան կինն իմ՝ և ասեմ. Յորժամ՝ թուխտս ի քեզ Հասանէ, դու Հան ընդ առաջ իմ կուսանս .ո՛ւ. և զգեցցին զգեստ սգոյ եւ դիցեն ինձ սուգ, և լացցեն զիս. զի ես տեսից աչաւք իմովք զլալականս որ ան զիս ի կենդանութեան իմում. և դու արասցես Հաց մեծամեծ, որ տաս դահճաց իմոց և խորտիկս գեղեցիկս առ ի յուտել և ի ըմբել:

⁸ Եւ արեստան կինն իմ՝ զՀրամայեալսն իմ՝ կատարեաց. Նւ ընդ առաջ իմ, և եմուծ զնոսա ի տուն. և եդ առաջի նոցա սեղան եւ կերակրեաց զնոսա, և ետ ըմպել զինիս Հինս եւ անապակս. մինչեւ թմրեցան և արբեցան և ի քուն մտին:

⁹ Նւ ես եւ կինն իմ անկտք յոտս արուսմաքայ լալով, և ասացի ցնա՝ թուսմաք, ընկեր իմ՝ Հայեաց յերկինս և տես զա՛ժ աչաւք քո, և յիշեա զազուհացն որ ի միասին կերեալ

and have not listened to my words. And I from my heart know that I have not in any way wronged you, and in my heart there is no guile. I am innocent. Therefore, have pity on me and order that in my own house they slay me and give over my body for burial.” ⁶ And the king ordered Abusmaq, that they should slay me in my own house. And, when I went forth from the king, I wrote a letter lamenting to Abestan my wife and said, “When this letter reaches you, send out to meet me a thousand virgins; and let them put on apparel of mourning and let them mourn for me and bewail me, that I may see with my own eyes even the wailers who bewail me in my lifetime. But you shall make large loaves, to give to my executioners, and dainty viands for them to eat and drink.

⁸ And Abestan my wife was very wise and fulfilled my orders. She went out to meet me, and led them into the house, and set before them a table; and fed them, and gave them to drink old wine and unmixed, until they were fuddled and were drunk and fell asleep. ⁹ Then I and my wife fell at the feet of Abusmaq weeping, and I said to him, “Abusmaq, my comrade, look up to heaven and behold God with your eyes; and remember the

⁶ In place of ‘Abusmaq’, the Syriac MS has ‘Nabusemakht’.

⁷ Charles’ translation of the Armenian MSS lacks v. 7; his translation of the Syriac MS reads: *And let them come to meet me; and let them make a funeral feast over me before I die. And prepare bread and a table and a banquet for Nabusemakht ... and his Parthians that are with him, and come to meet them, and receive them and bring them into my house. And I too will come into the house as a guest.*

⁸ The Arabic MSS read: *And she did all that he commanded her. And she was very wise, clever, and prudent. And she united all possible courtesy and learning. And, when the army of the king and the swordsman arrived, they found the table set in order, and the wine and the luxurious viands, and they began eating and drinking until they were gorged and drunken.*

⁹ For ‘Sennacherib’, here following the Arabic & Syriac MSS, the Armenian MSS have ‘Seneqerim’.

եմք. և յիշեա զայն որ մատնեցին զքեզ սինաքարիմայ արքայի Հաւրն. և ես առեալ պաշեցի զքեզ մինչեւ արքայն խնդրեաց զքեզ. և իբրեւ տարայ զքեզ առաջի նորա՝ պարգեւս մեծամեծս ետ ինձ: ¹⁰ Արդ պաշեա զիս, և Հատոյ զփոխարէն երախտեաց իմոց. և լինի քեզ պարգեւս մեծամեծս, և փոխարէն քո բարուն լինի քեզ բարի. իմ՝ այր մի ի բանդի, և յոյժ նման է ինձ. արիւնարար ի դրան իմոյ, և մահապարտ է. և անուն նորա սենիքար կոչի. արդ տարցես զՀանդերձս իմ՝ ի բանդին և զգեցուցանես նմա և սպանցես զնա, և կատարես զՀրաման թագաւորին: ¹¹ Եւ իբրեւ զայս ասացի ցագուսմաք, զթացաւ ի վերա իմ, և արար զկամս իմ, և զոր ասացի նրա. և զինուորքն թմրեալք, ի քնոյ. զարթեան ի Հասարակ գիշերոյն, և սպանին զսենեքար ծառայն իմ, և Հեռացուցին զգլուխն նորա ի նմանէ կանգունս .ճ՛. ¹² և ել Համբաւս ի քաղաքս ասորեստանեայց՝ թէ խիկար դպիր և իմաստուն մեռաւ. Յայնժամ՝ ագուսմաք ընկերն իմ՝ և արեստան կիսն իմ՝ արարին տուն գետնափոր. երկայնութիւն նորա կանգունս .է՛. և բարձրութիւն նորա Հասարակ գլիոյ իմոյ, մերձ ի դրան սեմոց տանս. ¹³ Եւ արկին զիս ի ներքս, և եդին առ իս Հաց և ջուր և զնաց ագուսմաք առ թագաւորն և պատմեաց՝ եթէ խիկար սպանաւ: Եւ ամքն որ լսէին զմահն իմ, կոծէին եւ ապաշաւէին, և ասէին՝ աւաղ քեզ դպիր, ո՞վ

bread and salt which we have eaten together, and remember how they betrayed you to Sennacherib the king's father; and I took and kept you until the king asked for you, and how, when I led you before him, he gave me mighty gifts. ¹⁰ Now, therefore, keep me and render to me a return of the service I rendered you, and to you there will be mighty gifts as your requital, good for good. I have a man in prison, and very like me is he. He shed blood in my house and is under sentence of death, and his name is Seniqar. Take, therefore, my garments into the prison and dress him up in them and slay him; and so you fulfil the king's command." ¹¹ And, when I said this, Abusmaq had pity on me, and did my will and what I told him. And the soldiers, fuddled, woke up from sleep at midnight, and slew Seniqar my slave, and removed his head from him 100 ells. ¹² And the news went forth into the city of Assyria, that Khikar, Notary and wise man, was dead.

Then Abusmaq my comrade and Abestan my wife made me a house dug out underground, its length 7 ells, and its height equal to my head's, hard by the doorposts of my house. ¹³ And they shut me in and placed beside me bread and water, and then Abusmaq went off to the king and told him that 'Khikar the wise is slain'. And all who heard of my death beat their breasts and were full of regret and said, "Alas for you, O Notary! Who is there

¹⁰ For 'Seniqar', the Syriac MS has 'Marzifan'.

¹¹ In place of the number, '100' (following the Armenia text - ճ՛), Charles spells out 'one hundred'.

¹² Throughout the book, Charles has 'Asorestan' in place of 'Assyria'.

¹³ Charles has 'seven' in place of the numeral, here following the Armenian text (է՛).

է որ վճարէ զգործս քո արքունեաց ճարտարութեամբ քով: ¹⁴ Յայնժամ՝ կոչեաց արքայն զնաթան և ասէ՝ երթ արա լալիք զտան և սուգ Հաւր քո: ¹⁵ Եկն նաթան և փոխանակ լալոյն ժողովեաց զգուսանս, և արար ուրախութիւն մեծ. և զծառայս և զաղախնայս շարշարէր, տանջէր դառնապէս յոյժ, ¹⁶ և յաբեստանայ կնոջէ իմմէ ոչ ամաշէր, նա և կամէր պոռնկել ընդ նմա, որ սնուցեալ էր զնա: Եւ ես ի գետնափոր տանէն լսէի զլացն և զՀառաչանս ողբոց ծառայից իմոց, և ես այլ ի Հետ լայի, և ցանկայր անձն իմ՝ սակաւ Հացի և պատառ մի մսի եւ բաժակի. ¹⁷ և էի կարաւտեալ ա՛մ ընչից իմոց. Եւ ա՛մ բնակիչք ասորեստանեայց և նինուէացւոց փախեան յինէն.

to decide the matters of your kingdom with your ability?" ¹⁴ Then the king called Nathan and said to him, "Go, make lamentations for the house and mourning for your father." ¹⁵ Nathan came and, instead of lamenting, he gathered together actors, and made great cheer; and he very cruelly tormented my servants and handmaids; ¹⁶ and even for Abestan my wife he had no respect, but desired to fornicate with her who had brought him up. And I from my subterranean chamber heard the weeping and groanings and the plaints of my servants. ¹⁷ And I moreover wept and my soul longed for a little bread and a morsel of meat and a cup. And I was destitute of all my chattels. And all the inhabitants of Assyria and of Nineveh fled from me.

¹⁴ The Arabic MSS read: *Then he called for Nadan and said to him, "Go and take your friends with you and make a mourning and a weeping for your uncle Ahikar, and lament for him as the custom is, doing honour to his memory."*

¹⁵ The Arabic MSS read: *But, when Nadan, the foolish, the ignorant, the hard-hearted, went to the house of his uncle, he neither wept nor sorrowed nor wailed, but assembled heartless and dissolute people and set about eating and drinking. And Nadan began to seize the maidservants and the slaves belonging to Ahikar, and bound them and tortured them and drubbed them with a sore drubbing.*

¹⁶ In place of 'Abestan', the Syriac MS has 'Eshfagni'.

¹⁷ Throughout the book, Charles has 'Asorestan' in place of 'Assyria'.

Խիկարի Պատմութիւնը 5

¹ Իբրեւ լուաւ զայս թագաւորն եգիպտացոց, եթէ իկար դպիր մեռաւ, և նինուէացոց և ա՛մ աշխարհս ասորեստանեայց փախեան. յոյժ ուրախ եղեւ: Եւ գրեաց թուխթ փարաւոն արքայն եգիպտացոց այսպէս առ սենեքարիմ, արքայն ասորեստանեայց: ² Ողջոյն տէրութեանդ և թագաւորութե՛դ. գիտութիւն լիցի քեզ զի կամիմ՝ շինել ապարանս ընդ երկինքն և ընդ երկրիս ի մէջ ի կախ. տես և առաքեա առ իս ճարտար այր որ շինէ. և այլ զոր ինչ Հարցանեմ՝ տայ պատասխանի: ³ Շպա թէ անփոյթ առնես՝ ես գամ՝ և բառնամ՝ զթագաւորութիւնդ և զերկիրդ քո աւարեցից: ⁴ Իբրեւ լուաւ զայս թագաւորն տրտմեցաւ յոյժ և առաքեաց ժողովեաց զնախարարսն իւր, ի խրատ Հարցանել՝ թէ զինչ առնեմք. ⁵ ասեն նախարարքն՝ ով թագաւոր, այլ ո՛վ տայ պատասխանի այդ բանիդ, բայց եթէ նաթան որ ուսեալ է ի խիկարէ, եւ գիտէ զդպրութիւն նորա, և սնեալ է ի տան նորա. նա կարասցէ տալ նմա պատասխանի այդմ՝ բանիդ, զոր գրեաց արքայն

STORY OF AHIKAR 5

¹ When the king of Egypt heard this, of how Khikar the Notary was dead, and of the Ninevites and all the land (that) they were fled, he was very glad. And the king of Egypt, Pharaoh, wrote a letter to Sennacherib, king of Assyria, as follows: ² Health be to your Lordship and Kingship. Be it known to you that I desire to build a palace hung between heaven and earth. Look and send to me a true and clever and wise man who can build, and can also answer any question I ask. ³ If, however, you neglect this request, then I will come and take away your kingdom and will lay waste your land.” ⁴ When the king heard this, he was very grieved and sent and mustered his satraps to ask their advice, saying: “What shall we do?” ⁵ The satraps said, “O King, who else can answer this question except Nathan, who has learned of Khikar and knows his lore and has been brought up in his house? He will be able to give an answer to this demand that the king of Egypt has written.”

STORY OF AHIKAR 5

¹ Charles, more literally following the Armenian MSS, has ‘Seneqerim’ in place of ‘Sennacherib’.

² Charles includes ‘to Sennacherib, king of Assyria’ (here in v. 1) as part of this verse.

³ The Syriac MS has a longer text for this verse: *And when you send me such a man, I will collect and send you the revenue of Egypt for three years; and, if you do not send me a man who shall give me reply concerning all that I ask him, then collect and send me the tribute of Assyria and Nineveh for three years, by the hands of these ambassadors that come to you.*

⁴ The Syriac MS reads: *And, when this letter was read before the king, he cried out to all the nobles and franklins of his kingdom and said to them, “Which of you will go to Egypt to give reply to the king concerning all that he shall ask him? And he shall build him the castle that he plans and bring back the three years’ tribute of Egypt and come hither.”*

⁵ In place of ‘satraps’, the Syriac MS has ‘nobles’.

եգիպտացւոց: ⁶ Յայնժամ արքայն կոչեաց զնաթան, և յայտնեաց զխորհուրդն և ետ ի նա զՀրովարտակն, և ընթերցաւ նաթան. Իբրեւ կարդաց զթուխտն, ի ձայն բարձր աղաղակեաց և ասէ. զայդ բանդ և դիքն ոչ կարեն վճարել կամ՝ տալ պատասխանի. ես զիարդ կարացից տալ պատասխանի: ⁷ Իբրեւ լուաւ թագաւորն յարեաւ յոսկւոյ յաթոռոյն իւրմէ և նստաւ ի վերայ մոխրոյ. և կոծէր ձեռովքն իւրովք զբրեսս իւր, և ձողէր զմորուսն իւր և ասէր. Աւա՛ղ քեզ, խիկար դպիր, և իմաստուն. ի խաւսս մարդկան կորուսի զքեզ. քանզի դու վճարէիր զգործս արքունեաց մերոց. և եթէ տայր ոք զքեզ ինձ՝ ես տայի նմա զինչ և խնդրէր յինէն, անչափ գանձ ոսկւոյ և արծաթոյ:

Իբրեւ լուաւ զայս արուսմաք ընկերն իմ՝ եկաց առաջի թագաւորին և ասէ. թագաւոր, յաւիտեան կեաց. որ զՀրամանս թագաւորին ոչ առնէ՝ մահապարտ է. ⁸ զի ա՛յ Հրամանքն և թագաւորին մի է. դու զխիկար Հրամայեցեր սպանանել, և նա դեռ կենդանի է. ⁹ Շսէ արքայն խաւսեա արուսմաք ծառայ իմ և Հաւատարիմ. եթէ զխիկար կենդանի ցուցես ինձ՝ բեհեզս և ծիրանիս տամ քեզ, և պարգեւս մեծամեծս պարգեւեմ քեզ: ¹⁰ Կւ արուսմաք, իբրեւ լուաւ զայս ի թագաւորէն, իբրեւ սրաթուիչ հաւ, եկն առ իս. և երաց զդուռն զետնափոր տանն, եւ եՀան զիս անտի. ¹¹ և էին երեոք

Then the king called Nathan and showed him the counsel; and he gave him the dispatch, and Nathan read it. ⁶ When he had read aloud the letter, he cried out with a loud voice and said, “This is a matter that even the gods a cannot settle or give answer to. How shall I be able to give answer?” ⁷ When the king heard, he rose from his golden throne and sat in the ashes, and with his own hands he smote his face and plucked out his beard and said, “Alas for you, Khikar, Notary and wise, I have through the tittle-tattle of men destroyed you! For, you arranged the affairs of our kingdom. Now if anyone gave you unto me, I would give him whatever he asked of me, no matter how great a treasure of gold and silver.”

When Abusmaq my comrade heard this, he stood before the king and said, “O King, live for ever. He that does not do the king’s commands is sentenced to death; ⁸ for, the commands of God and of the king are one. You gave the order to kill Khikar and he is still living.” ⁹ The king said, “Speak, Abusmaq, my servant and trusty one. If you can show me Khikar alive, I will give you fine linen and purple and bestow on you mighty presents. ¹⁰ And Abusmaq, when he heard this from the king, like a swiftly flying fowl, came to me, and opened the door of my subterranean chamber, and led me forth. ¹¹ And the colour

⁶ Cf. Dn 2:11.

⁷ The *Arabic MSS* have a considerably longer text for this verse, much of which is literary expansion.

⁸ The *Syriac MS* has ‘Nabusemakh’ in place of ‘Abusmaq’ throughout.

⁹ In place of ‘fine linen’, Charles has ‘byssus’.

¹⁰ The *Arabic MSS* have a considerably longer text for this verse, much of which is literary expansion.

¹¹ Charles’ translation lacks ‘the hair of’.

իմ այլագունեալ և գլուխ իմ՝ թաղկեալ և ըղընկունք իմ՝ իբրեւ զարծուոյ աճեցեալ.¹² Իբրեւ ետես զիս թագաւորն, կորացոյց զգլուխ իւր, և ամաչէր Հայեր յերեսս իմ, և Հագիւ Հայեցաւ յիս ամալթալից երեսաւք եւ ասէ ցիս. Ով սիրելի և պատուական եղբայր իմ՝ խիկար, երթ ի տուն քո և դարմանեա զանձն քո աւուրս .իս՛. և ապա եկեսջիր առ իս. Կւ արարի այնպէս, և դարձեալ եկի առ թագաւորն և ասէ թագաւորն՝ մեղայ քեզ Հայր խիկար. Կս քեզ ոչ ինչ մեղայ այլ նախան քեռորդին քո, զոր սնուցեալ էիր.¹³ Կւ ես անկայ ի վերայ երեսաց իմոց, երկիր պագի թագաւորին և ասեմ Որովհետեւ տեսի զերեսս արքայիդ կենդանի եմ, և ա՛մ շարիք ինձ բարութիւն դարձաւ որովհետեւ եգիտ ծառայս քո խիկար զշնորհս. Ասէ թագաւորն՝ լուար զայս, ով պատուական բարի խիկար, եթէ զինչ է առաքեալ եգիպտացին և ասացեալ, քանզի բնակիչքն նինուացուցն և ասորեստանի փախան.¹⁴ Եւ ասեմ՝ ցարքայն, արդ տուր քարոզ ի դրան արքունեաց քոց՝ եթէ խիկար կենդանի է, և ամենեքեան որ լսիցեն՝ դարձցին ի տեղիս իւրեանց. Եւ Հրամայեաց թագաւորն քարոզ կարդալ՝ եթէ խիկար կենդանի է. Եւ ա՛մ բնակիչն նինուէի եւ ասորեստանի դարձան իւրաքանչիւր ի տեղիս իւրեանց

of my face was changed and the hair of my head was matted and my nails were grown like an eagle's.¹² When the king saw me, he bent his head and was ashamed to look in my face; and he looked at me with a shameful face and said to me, "O my loved and honourable brother Khikar, go to your house and heal yourself for 40 days, and then come to me." And I did so. And I went again to the king and the king said, "I have sinned against you, father Khikar. It is not I that sinned against you but Nathan, your sister's son, whom you brought up."¹³ And I fell on my face and kissed the earth before the king and said, "As I have seen the face of the king, I am alive; and all evils are turned for me to wellbeing, because your servant Khikar has found grace." The king said, "Hear this, O honourable good Khikar, that the Egyptian has sent and reported that the inhabitants of Nineveh and Assyria are fled?"¹⁴ And I said to the king, "Therefore, let a herald proclaim at the gate of your palace, that Khikar is alive; and all who shall hear it will return, each man to his place." And the king commanded a herald to cry, saying, "Khikar is alive." And all the dwellers in Nineveh and Assyria returned, each man to his place.

¹² Charles has 'and hardly looked in my face, his face being full of shame' in place of 'and he looked at me with a shameful face'.

¹³ Throughout the book, Charles has 'Asorestan' in place of 'Assyria'.

¹⁴ Charles includes 'And I aid to the king' as part of v. 13.

Խիկարի Պատմութիւնը 6

¹ Եւ ես ասեմ՝ ցթագաւորն սինպքարիմ՝ թէ վասն այդ բանիդ զոր առաքեաց եգիպտացին՝ դու մի Հոգար. ² ես երթայց և տաց նմա պատասխանի, և զՀարկն ի յեգիպտոսէ ես ըբրից առ քեզ. ³ Իբրեւ լուաւ թագաւորն ուրախ եղեւ, և ի գլուխ բազմականին բազմեցոյց զագուսմաքն. և ի վաղիւն գրեցի առ արեստան կինն իմ, ասացի այսպէս. ⁴ Յորժամ՝ կարդաս զգիրս՝ դու որսալ տուր .բ՛. ձագս արծուոյ, և .բ՛. տղայս դեռախաւսս, և .բ՛. կինս սնուցանողս, որ սնուցանեն զմանկտին. եւ ասեն այսպէս՝ կաւ. կիր. ծեփ. աղիւս. ճարտաքս կան խափան. Եւ տուր մանել .բ՛.ճ՛. կանգուն եւ յըզնկուն մի և հաստութիւն նորա մի. ⁵ և տուր Հիւսան զուգել .բ՛. արկնոց մանկանցն և տուր կերակուր արծուեացն յամէն օր գառինս .բ՛. և տուր կապել զմանկտին ի վերայ արծուոցն, եւ պակաս թռիչս առնել, մինչեւ սովորութիւն առնուն. և այնպէս սովորութի տուր մինչեւ բարձրանան .բ՛.ճ՛. ⁶ կանկուն. Եւ արեստանն կինն իմ՝ յոյժ իմաստուն էր. արար զամ՝ վաղվաղակի զոր ինչ ասացի.

STORY OF AHIKAR 6

¹ And I said to the king Sennacherib, "Concerning this matter which the Egyptian has sent, do not be anxious. ² I will go and give him answer and will bring to you the tribute from Egypt. ³ When the king heard this, he was glad and established Abusmaq at the head of the divan. And, the next day, I wrote to Abestan my wife and said as follows: ⁴ When you read this writing, go and catch 2 nestlings of an eagle, and 2 children not yet able to talk, and 2 nursing women to nurse the little ones. And they shall say, "Clay, lime, mortar, brick. The artisans stand idle." And have 2 ropes spun, the length thereof 200 ells, and the thickness thereof one ell. ⁵ And cause a carpenter to fit together 2 cages for the children; and give food to the eagles, every day 2 lambs. And cause the children to be bound on the eagles, and to make little flights, until they form the habit. And, in this way, habituate them until they soar aloft 200 ells. ⁶ And Abestan my wife was very wise and did everything at once which I told her. Then the king commanded me to depart to

STORY OF AHIKAR 6

- ¹ Throughout the book, Charles has 'Seneqerim' in place of 'Sennacherib'. The Syriac & Arabic MSS add an extra verse, here; Charles' translation of the Syriac is as follows (the Arabic text is much longer): *Therefore, I went to my house, and I was in my house about thirty days; and, when I was recovered, I came to the king, and the king answered and said to me, "Have you seen, Ahikar, what a letter Pharaoh, king of Egypt, has written me?"*
- ² In Charles' translations of the Syriac & Arabic MSS, this is part of the previous verse.
- ³ The verse numbers of the Armenian, Syriac, & Arabic MSS align here, in Charles' translations (see #1-2).
- ⁴ The numerals used in the text reflect those in the Armenian, as also in the following verses.
- ⁵ The number, '2', is represented in the Armenian text as .բ՛. and '200' is .բ՛.ճ՛.
- ⁶ The Syriac MS has 'Eshfagni' in place of 'Abestan'.

յայնժամ՝ արքայն Հրամայեաց ինձ գնալ յեգիպտոս. ⁷ և իբրեւ Հասի ի դուռն եգիպտոսի, ածի զմանկտին յարկնոցն որպէս և սովորէին. և կապեցի ի վերայ արծուոցն. թռան ի վեր և բարձրացան, և մանկտիքն աղաղակեին և ասէին՝ կաւ կիր. ծեփ աղիւս. ճարտարքս կան խափան. ⁸ և ես խիկարս առի գաւազան, ի Հետ մտի ուր և Հանդիպէի, գան Հարկանէի. փութացեք, տուք զոր խնդրեն ճարտարքն: Կեալ արքայն եգիպտացոց, և զարմացաւ յոյժ և ուրախ եղեւ, և Հրամայեաց իջուցանել զմեզ, և ասէ՝ եկ Հանգիր աշխատանաց նոցա. կեր արբ եւ ուրախ լեր. և վաղիւն եկ իս. ⁹ և իբրեւ այգ եղեւ, կոչեաց զիս թագաւորն և ասէ ցիս՝ զինչ է անուն քո. և ասեմ արիկամ՝ է անուն իմ. քանզի ստրուկ եմ՝ սինա քարիմայ արքային.

Եւ իբրեւ լուաւ թագաւորն տրտմեցաւ յոյժ, և ասէ՝ ես այսպէս անարգ թուեցայ յաշս սինաքարիմայ արքային ասորեստանեայց, որ ստրուկ մի առաքեաց առ իս տալ ինձ պատասխանի. Եւ ասէ ցիս՝ երթ ի տուն քո եւ վաղիւն եկ իս: ¹⁰ Եւ իբրեւ վաղիւն գնացի՝ Հրաման ետ արքայն զաւրացն իւրոց, զի զգեցցին քղամիտ կարմիր. և ինքն արքայ զգեցաւ զգեստ ծիրանի: և նստաւ յաթոռն իւր, և զաւրք նորա շուրջ զնովաւ. Հրամայեաց և կոչեաց զիս առ ինքն և ասէ. Շերիկամ, ո՞ւմ նմանեմ ես. կամ՝ զաւրքն իմ՝ ում՝ նմանեն: Ասեմք նման ես դու դիցն, և նախարարք քո քրմանց նոցա. Շսէ ցիս երթ յաւթեւանս քո և վաղիւն եկ առ իս.

Egypt. ⁷ And, when I reached the gate of Egypt, I brought the children's cages, even as they were habituated. And I bound them upon the eagles; they flew up and soared aloft, and the children cried out and said, "Clay, lime, mortar, brick. The artisans stand idle." ⁸ And I, Khikar, took a rod, and I went after all whom I met and struck them blows (and said), "Hurry up, give what the artisans ask for." The king of Egypt came up and was very astonished, and he was glad and bade us make (the birds) come down. And he said, "Come, rest them from their labours. Eat, drink, and be merry and, the next day, come to me." ⁹ And, when it was dawn, the king called me and said, "What is your name?" And I said, "Abikam is my name. For, I am a serf of Sennacherib the king."

And, when the king heard, he was very grieved and said, "Do I seem so contemptible in the eyes of Sennacherib the king of Assyria that he has sent a serf to me to answer me?" And he said to me, "Go to your house and come to me tomorrow." ¹⁰ And when, the next day, I went, the king commanded to forces to dress themselves in scarlet; and the king himself was arrayed in purple raiment, and sat on his throne, and his forces around him. He commanded and called me to him and said, "Abikam, to whom am I like? Or my forces, whom are they like?" I said, "You are like the *diq* and your satraps their priests." He said to me, "Go to your lodgings and, tomorrow, come to me."

⁷ At the end of this verse, the Syriac MS adds, "Then I pulled them in again."

⁸ The words, 'and said' (in parentheses, following Charles) do not appear in the Armenian MSS.

⁹ Throughout the book, Charles has 'Seneqerim' in place of 'Sennacherib'.

¹⁰ After 'scarlet', Charles adds 'chlamid' (in italics), though we are not sure what this word means.

11 Իբրեւ եկի ի տուն իմ՝ և եկի վաղիւն առ նայ, զգեցոյց կտաւ զաւրաց իւրոց. և ինքն զգեցաւ կարմիր, և ասէ ցիս՝ ո՞ւմ նմանեմ՝ ես, կամ՝ դարձն իմ ո՞ւմ նմանեն. նւ ասեմ՝ նման ես՝ դու արեգական, և նախարարք քո ձառագայթից նորա. **12** Եւ դարձեալ ասէ ցիս երթ յաւթեանս քո և վաղիւն եկ առ իս.

13 և իբրեւ վաղիւն գնացի՝ Հրամանաց նախարարացն՝ զի զգեցցին զգեստս ներկուածոյս. և ինքն ըզգեցաւ զգեստ փետուրվածուն, եւ նստաւ յաթոռ իւր և ասէ՝ ո՞ւմ նմանեմ՝ ես. **14** Շսեմ՝ ես, նման ես դալարոյ, և նախարարքդ քո ծաղկանց նորա.

Յայնժամ՝ արքայն ուրախ եղեւ և ասէ. Շսա ինձ զճշմարիտն՝, Սինաքարիմ՝ արքայն ո՞ւմ նման է. **15** Շսեմ՝ քաւ լիցի յիշել քեզ զսինաքարիմ՝ արքայն, քանզի նստեալ կաս. այլ յոտն կաց և ասեմ ես. **16** Իբրեւ յարեաւ ասեմ՝ Սինաքարիմ՝ արքայն նման է րէլշիմի, և նախարարքն նորա

11 When I had gone to my house and came the next day to him, he had arrayed his forces in linen, and he himself was arrayed in scarlet, and he said to me, “Who am I like, or my forces, who are they like?” And I said, “You are like the sun and your satraps like its rays.” **12** And, again, he said to me, “Go to your lodgings and, tomorrow, come to me.”

13 And, when I went on the morrow, he commanded the satraps to array themselves in dyed raiment, and he arrayed himself in raiment of plumes, and sat on his throne and said to me, “Who am I like?” **14** I said, “You are like the green grass and your satraps like the blossoms thereof.”

Then the king was glad and said, “Tell me the truth. Sennacherib the king, who is he like?” **15** I said, “God forbid that you mention Sennacherib the king, since you are sitting down. But stand up, and I will tell you.” When he had risen, I said, **16** “Sennacherib the king is like Belshim and his satraps

11 The Syriac MS has a rather longer text for vv. 11–12: *And the king commanded his nobles, “On the morrow, clothe yourselves in robes of white linen,” and the king himself put on white and sat on his throne. And he commanded and I came into his presence; and he said to me, “To what am I like, Abikam, and to what are my nobles like?” And I said to him, “My lord the king, you are like the sun, and you nobles like his rays.” And, again, he said to me, “Get to your lodging and come to me tomorrow.”*

12 The Syriac MS has: *And, again, the king commanded his nobles, “On the morrow, clothe yourselves in black,” and the king put on crimson. And he commanded, and I came into his presence; and he said to me, “To what am I like, Abikam, and to what are my nobles like?” And I said to him, “My lord the king, you are like the moon, and your nobles like the stars.” And, again, he said to me, “Go to your house and come to me tomorrow.”*

13 In place of ‘satraps’, the Syriac MS has ‘nobles’.

14 The words, ‘I said’ (following Charles) are not in the Armenian text.

15 The Syriac MS reads: *And I answered and said to him, ‘Far be it from me, my lord the king, that I should make mention of my lord Sennacherib, whilst you are seated.’*

16 Throughout his text, Charles has ‘Seneqerim’ in place of ‘Sennacherib’.

փայլատակացն. յորժամ՝ կամի նիւթէ անձրեւ, և արկանէ ցաւղ ի բարձունս, ելանէ թագաւորութեամբն, որոտայ եւ կալնու զճառայգայթս արեգական. և յորժամ՝ կամի կարկուտ ածէ և մանրէ զփայտ դալար և շոր. և ծագէ արեւ և Հարկանէ զբոյս դալարոյ.

¹⁷ Շսէ արքայն, ինձ զինչ է անուն քո. Շսեմ՝ խիկար է անուն իմ. ¹⁸ Շսէ՝ թշուառական կենդանացար. և ասեմ՝ որովհետեւ տեսի զերեսդ քո արքայ կամ՝ կենդանի. ¹⁹ Շսէ թագաւորն այս արւ աւրհնեալ եղիցի, զի խիկար կենդանի տեսի, աշաւք իմովք տեսի կենդանի. ²⁰ Եւ ես անկայ ի վերայ երեսաց իմոց, երկիր պագի նմա և Համբուրեցի զնա. Եսէ թագաւորն՝ Հանէ զայս խաւսս եթէ սիւն մի կայ, ²¹ և ի վերայ այն սեանն երկոտասան մայրք, և ի վերայ նոցա անիւք երեսունք. և ի վերայ անուոցն սուրհանդակք երկուք. մին սեւ և միւսն սպիտակ. Նւ ասեմ՝ թագաւոր, զայդ ասորոց Հորթարածներն գիտեն. սիւն զոր ասացեր՝ տարին է, և մայրք երկոտասան ամիսքն են. անիւքն՝ երեսուն աւուրք ամսոցն են. սուրՀանդակ .բ´. մինն սեւ և միւսն սպիտակ՝ ցերեկ և գիշերն է: ²² Շսէ թագաւորն զինչ է բանս այս՝ որ յեգիպտոսէ մինչեւ ՚ի նինուէ .ե´ձ. խրասիս է զիարդ լուան կուսանքն մեր զխրխնջիւն երիվարաց ձերոց, և վիժեցան.

lightning. When he wills, he weaves the rain; and he shoots out the dew on high, he sends it forth in his empery. He thunders and imprisons the rays of the sun. And, when he wills, he brings hail and grinds to dust tree, green herb and dry; and he makes the dawn break and scorches the grass.”

¹⁷ The king said, “Tell me, what is your name?” I said, “Khikar is my name.” ¹⁸ He said, “Wretch, have you come to life?” And I said, “Since I have seen your face, O king, I am alive.” ¹⁹ The king said, “May this day be blessed; for, I have seen Khikar with my own eyes alive, with my own eyes. ²⁰ And I fell on my face and did homage to him and kissed him. The king said, “Expound this saying: ²¹ There stands a pillar and, upon that pillar twelve, cedars and, upon them, thirty wheels and, upon each wheel, two couriers, the one black and the other white.” And I said, “O king, this the cowherds of the Asores know. The pillar of which you spoke is the year and the cedars are the twelve months. The thirty wheels are the days of the months. The 2 couriers, the one black and the other white, are dawn and nightfall.” ²² The king said, “What is this story, that from Egypt as far as Nineveh there are 500 leagues – how did our mares hear the neighing of your stallions and miscarry?” I, Khikar,

¹⁷ At this point, the *Arabic MSS* insert 9 extra verses – a considerable text.

¹⁸ The *Armenian, Syriac, & Arabic MSS* diverge considerably for the text of this verse.

¹⁹ Vv. 19–20 are combined (as v. 28 – see #17) in the *Arabic MSS*.

²⁰ See #19.

²¹ Here, the use of the numeral, ‘2’, reflects the *Armenian text* (.բ´); other numbers in the verse are spelled out as words.

²² The plural form, *diq*, (literally, ‘demons’) is used like the Hebrew ‘Elohim’ as a singular.

Ես խիկարս ելի ՚ի նմանէ. և կալայ աքիս մի, և յանդիմանեալ տանջէի զնա: Յայնժամ՝ պատմեցին թագաւորին՝ եթէ խիկար զդիսն մեր անարգէ և զաքիսն տանջէ. Կոչեաց զիս թագաւորն, և ասէ՝. խիկար, վասն էր զդիսն մեր անարգես և զաքիսն տանջես. ²³ Կւ ասեմ՝ զի դայ ինձ շատ վնաս արար. յայնժամ՝ աքաղաղ մի ետ ինձ թագաւորն. ձայն նորա քաղցր էր և յամ՝ ժամու զարթուցանէր զիս, երթալ յարքունիս: Ի դիշերիս յայսմիկ շոքաւ և եհատ զգլուխ աքաղաղին, և եկն այսր. ²⁴ Եւ ասէ արքայն ինձ՝ այսպէս թուի, թէ որչափ ծերացար՝ ըրանք քո և իմաստութիւնդ շրջեցան. Յեգիպտոսէ մինչեւ ի նինուէ .ե՛ճ. խրասի է. արդ մի աքիսդ ի մի գիշերի, զիարդ եհատ զգլուխ աքաղաղին և եկն աստ. Եւ ասեմ՝ ո՞րպէս խրխնձոյն զոր լուան կուսանք ձեր և վրիժեցան. ²⁵ Շտէ արքայն՝ թող զայդ, եկ և մանեայ ինձ պարան աւագէ. Իբրեւ ելի ես ի նմանէ՝ ասէ թագաւորն ընդ իւրքն. ամ՝ զինչ խաւսի խիկարն՝ ասացիք, թէ մեք գիտեմք, և լուեալ եմք զբանդ զայդ.

went out from him, and I took a cat and scolded and tortured it. Then they told the king, saying, “Khikar flouts the *diq* and tortures the cats.” The king called me and said, “Khikar, why do you flout our *diq* and torture the cats?” ²³ And I said, “That cat has done harm enough to me. Before, the king gave to me a cock; sweet of voice was it, and at each hour it awoke me, to go to the king’s palace. This very night (the cat) went off and bit off the head of the cock and came back here.” ²⁴ And the king said to me as follows: “It appears that as you grow old, in the same measure your words and wisdom are changed round. From Egypt to Nineveh there are 500 leagues. How then in a single night could a cat bite off the head of the cock and come back hither?” But I said: How could your mares hear the neighing and miscarry?” ²⁵ The king said, “Leave this. Come and weave me a rope of sand.” When I had gone out from him, the king said to all those with him, “Whatever Khikar says, you shall say, ‘We know and have heard this saying.’”

²³ In place of ‘*That cat*’, Charles has ‘*Yon cat*’.

²⁴ The use of the numeral, ‘500’, (following Charles) reflects the Armenian text (.ե՛ճ.).

²⁵ The *Syriac & Arabic MSS* lack vv. 21–25.

Խիկարի Պատմութիւնը 7

¹ և ես առեալ գրեցի թուխտ այսպէս. Ի Սինաքարիմա արքայէ՛ ողջոյն առ փարաւոն արքայդ եգիպտոսացոց. ² կարաւաք են եղբարք եղբարց տեսանել, և թագաւորք թագաւորաց. Ի ժամանակիս յայսմիկ ծախք և պարպք շատ են եղեալ, և արծաթ պակասեաց գանձուց մերոց. Շրդ Հրամայեայ և տուր բերել ինձ ի ձեռն Հրովարտակիդ արծաթ .ճ՛. քանքար. ³ Եւ զթուխտն պնդեցի և մտի առ թագաւորն և ասեմ՝ այսմ՝ Հրովարտակիս գրեալ եմ՝ բան, որ ոչ քաղաքիդ և ոչ թգիդ և ոչ նախարարացդ իւրոցդ չեն լսել. Եւ ասացին ամբն եթէ մենք լուեալ եմք և գիտեմք զբանդ զայդ. բայց ես ասեմ, թէ լուեալ էք՝ ասացէք մինչդեռ չէք բացեալ զթուխտ. Եւ ոչ կարացին ասել. և բացեալ կարդացին. Շսեմ, լուեալ էք՝ զոր գրած է տուք. ⁴ Եսէ արքայն՝ թէ զաւաղէ պարան ոչ մանես ինձ, զՀարկն յեգիպտոսէ ոչ տանիս. Եւ ես մտի ի տուն մի խորխորատ, եւ ծակեցի զորմն տանն ուստի արեւն ծագէր. և ի ծագել արեւուն՝ ցայթեց ի տանն կանկունս .է. և առի փոշի աւազի և արկի է ծակն և փչէի ի նա. երեւեցաւ որպէս մանածք. Եւ ասեմ՝ Հրաման տուր արքայ՝ զի ժողովեսցեն զպարտնսդ, և ես այլ մանեցից. ⁵ Իբրեւ ետես արքայն՝ ծիծաղեցաւ և ասէ.

STORY OF AHIKAR 7

¹ And I took and wrote a letter thus: From Sennacherib, king, all hail to Pharaoh king of Egypt. ² Brothers have need of brothers to behold them and kings of kings. In this season, expenses and debts enough have there been and silver is wanting in our treasuries. So then, give orders and have brought to me by dispatch 100 talents of silver. ³ And I fastened up the letter and went in to the king and said, "In this dispatch, I have written of a matter, of which neither your city nor your satraps have heard." And they all said, "We have heard and we know this matter of yours." But I said, "If you have heard, say then before you have opened the letter." And they could not say but opened and read it. I said, "You have heard what is written." ⁴ The king said, "If a rope of sand you do not weave for me, you shall not carry away the tribute from Egypt." And I went into a deeply dug chamber and perforated the wall of the chamber on the side whence the dawn shone; and, when the dawn gleamed forth, it flashed into the chamber seven ells; and I took up dust of sand and cast it into the hole bored and blew into it. It appeared like woven twists, and I said, "Give orders, O king, that they collect those ropes and I will weave yet others." ⁵ When the king saw

STORY OF AHIKAR 7

¹ After 'king', the Syriac & Arabic MSS add 'of Assyria and Nineveh'.

² Here, the use of the numeral, '100', reflects the Armenian text (.ճ՛).

³ In Charles' translation of the Arabic MSS, he splits vv. 2 & 3 somewhat differently.

⁴ In place of 'those ropes', Charles has 'yon ropes'.

⁵ The plural form, *diq*, (literally, 'demons') is used like the Hebrew 'Elohim' as a singular.

Աւրհնեալ ես դու առաջի դիցն. Եւ պարգեւս մեծամեծս ետ ինձ, և զՀարկն յեգիպտոսէ եթող. և բարով և խաղաղութեամբ արձակեաց զիս և զնացի.

⁶ Իբրեւ լուաւ արքայն սինաքարիմ՝ զգալուստն իմ, ել ընդառաջ իմ՝ ուրախութեմ. Իբրեւ ողջունեցաք զմիմեանսն, առեալ տարաւ զիս յապարանս իւր, և ի գլուխ բազմականին բազմեցոյց զիս. և արար ուրախութիւն բազում աւուրս, և պարգեւս մեծամեծս շնորհեաց ինձ. Եւ ասէ ցիս, ով Հայր իմ՝ խիկար, խնդրեայ յինէն այլ մեծամեծ պարգեւս և տաց քեզ.
⁷ և ես երկիրպագի նմա և ասեմ. արքայ յաւիտեան կաց. զոր ինչ ինձ պարգեւել կամիս՝ արուսմաքայ ընկերին իմ՝ պարգեւեայ, որ տուաւ կեանս ծառայից քոց. Այլ ինձ տացես զնաթան քեռորդին իմ՝ զոր ուսուցի, զի ոչ ուսաւ զառաջին ուսումն բարւոք.
⁸ Եւ ետ արքայն զնաթան քեռորդին ի ձեռս իմ, և կապեցի զնա ընդ աղիւսոյ երկաթոյ միոյ, որ էր կշռոյ .է՛. քանքարոյ՝ ի դրան սրահին իմոյ, և յանձն արարի զնա բելիարայի ծառային իմոյ. Եւ Հրամայեցի զան Հարկանել ի թիկունս և ի փոր նորա. և ասեմ՝ ցնա ի մտանելն իմ՝ և յելանելն՝ զոր ինչ առակաւ խաւսիմ ընդ սայ դու գրեա ի թխտի և պահեա.
⁹ և տայի նմա Հաց սակաւ եւ ջուր սակաւ. Խօսել սկսայ և ասեմ՝ այսպէս:

this, he laughed and said, “Blessed are you before the *diq*.” And he gave me very great presents and allowed the tribute from Egypt and well and gladly dismissed me, and I departed.

⁶ When king Sennacherib heard of my coming, he went out to meet me with joy. When we had saluted each other, he took and led me into his palace and made me recline at the head of the couch; and he made merry for several days, and bestowed on me very great presents, and said to me, “O my father Khikar, ask of me other very great presents and I will give them to you.”
⁷ And I bowed to the earth to him and said, “O king, live for ever. Whatever you would bestow on me, bestow on Abusmaq my comrade, who gave life to your servant. But to me you shall give Nathan my sister’s son whom I taught. For, he has not well learned my former lore.”
⁸ And the king gave Nathan my sister’s son into my hands; and I bound him with a single chain of iron, which was of the weight of 7 talents, at the door of my portico; and I entrusted him to Beliar my servant. And I ordered him to scourge him on his back and belly. And I said to him in my coming in and going forth, “Whatever I speak in proverbs with him, write on paper and keep it with you;”
⁹ and I gave him a little bread and a little water. I began to speak thus:

⁶ Throughout the text, Charles has ‘*Senegerim*’ in place of ‘*Sennacherib*’. The *Syriac & Arabic MSS* insert an additional 16/17 verses at this point.
⁷ This is v. 23b/24b in the *Syriac & Arabic MSS* (see #6).
⁸ Charles has a circumflex over the ‘e’ in ‘*Béliar*’.
⁹ Charles ends, “*I began to speak and said as follows:*”

ԽԻԿԱՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 8

¹ Որդեակ որ ընդ ականջն ոչ լսէ ընդ թիկունսն լսեցուցանեն:

² Խաւսել սկսաւ նաթան եւ ասէ՝ ընդէր բարկացար ինձ Հայր իմ. մեղայ քեզ, Հայր իմ՝ Խիկար. եթէ ողորմիս ինձ ծառայիս քո, և եղեց քեզ Հող և մոխիր, և ծառայ զամ աւուրս կենաց իմոց. եւ ես ասեմ՝ ցնա:

Որդեակ՝ յաթոռ փառաց նստուցի զքեզ. և դու յաթոռոյ իմոյ կործանեցեր զիս:

³ Որդեակ՝ ես բեհեզս և ծիրանիս զգեցուցի քեզ, և դու Հողով ապականեցեր զմարմինս իմ:

⁴ Որդեակ՝ ես բարձրացուցի զքեզ որպէս աշտարակ. զի եթէ եկեսցէ իս թշնամին՝ ելից և ամրացայց ի քեզ. դու ինքնին գտար թշնամի տան իմոյ:

⁵ Որդեակ՝ ես ետու զքեզ ի փառս և ի պատիւս, և դու մատնեցեր զիս ի ձեռս թշնամու և մաշու:

⁶ Որդեակ՝ ես ուսուցի զքեզ որպէս ձագս աղուեսու, և ակն քո ի ծակ քո և մատն իմ կոկեր ի բերան քո. և մատունք քո սրեցեր յաջս իմ:

STORY OF AHIKAR 8

¹ My son, him that does not hear with his ears they make to hear through his back.

² Nathan began to speak and said, “Are you angry with me, my father? I have sinned against you, my father Khikar. If you have mercy on me, your servant, I will become to you dust and ashes and a servant all the days of my life.” And I said to him:

My son, on the throne of glory I seated you, and from my throne you hurled me to ruin.

³ My son, I in fine linen and purple clad you, and you with earth would have destroyed my body.

⁴ My son, I raised you on high like a tower so that, if the enemy should come to me, I might go forth and fortify myself in you; and you have been found to be the enemy in my house.

⁵ My son, I gave you to glory and honour; and you delivered me into the hands of enmity and death.

⁶ My son, I nurtured you like the cub of the fox; and your eye was on your hole; and my smooth finger was on your mouth and your fingers were sharpened on my eyes.

STORY OF AHIKAR 8

¹ Throughout this section, Charles lacks the opening ‘My’ before ‘son’.

² For this verse, the Syriac MS reads: *My son Nadan answered and said to me, “Why are you so angry against your son?” I answered and said to him, “My son, I set you on the throne of honour and you have cast me down from my throne. And, as for me, my righteousness has saved me.”*

³ In place of ‘fine linen and purple’, Charles has ‘byssus and purples’.

⁴ The Syriac MS lacks the text of vv. 3–7.

⁵ Charles has ‘betrayed’ in place of ‘delivered’.

⁶ In place of ‘smooth finger’, Charles has ‘finger smooth’.

⁷ Որդեակ՝ արդարութիւն իմ և անմեղութիւն իմ փրկեաց զիս և անիրաւութի քո ոչ յաջողեաց քեզ:

⁸ Որդեակ՝ եղեր ինձ որպէս կարիճ՝ որ եւար զասեղն, և ասէ ասեղն՝ ահա խայթոց որ շար է քան զքոյդ. դարձեալ եհար զթաթն ուղտուն և նա եւար զթաթն ի վերայ նորա և ճմլեաց զնա և ասէ. գերի, ոչ գիտէիր եթէ շունչ և Հոգի քո ի յոտս իմ էր:

⁹ Որդեակ՝ եղեր ինձ որպէս այծն՝ որ ուտէր զտորոնն. ասէ տորոնն՝ զի՞ ուտես զիս, ոչ գիտես. եթէ ինեւ գործեն զմորթիդ քո. ասէ այծն՝. Նս ի կենդանութես ուտեմ՝ զքեզ. և յետ մաշուան իմոյ խլեն զտակ քո և շինեն զմորթ իմ՝:

¹⁰ Որդեակ՝ եղեր ինձ որպէս այն որ ձգեաց զնետ յերկինս և ոչ կարաց Հանել ի վեր. այլ զանարէնութիւն իւր շահեցաւ. զի դարձաւ նետն ի զլուխ իւր:

¹¹ Դարձեալ եղեր ինձ որպէս սերմանաշատ՝ որ ցանեաց գրիւս .ժ´. և ժողովեաց գրիւս Հինգ և այլ պակաս:

¹² Որդեակ եղեր ինձ որպէս կացին՝ որ կտրէր զծառն. ասէ ծառն. եթէ յինէն չէիր՝ ոչ յաղթէիր դու. այսպէս կարծէիր՝ եթէ զտեղի նորա ընում. բայց եթէ լինիցի ազի խոզի իբրեւ կանկունս .ե´.՝ զձիոյ տեղին ոչ կարէ ընուլ. եւ թէ լինի ասր

⁷ My son, my righteousness and innocence saved and rescued me; and your injustice did not prosper you.

⁸ My son, you were to me as a scorpion that struck the needle. The needle said, “Behold, a sting worse than your own.” Again, he struck the sole of the foot of the camel, and he set his foot hard on that scorpion and crushed it and said, “Captive, did you not know that your breath and soul were under my feet?”

⁹ My son, you were to me as a goat eating thistle. Says the thistle, “Why do you eat me? Do you not know that with my root they dye your skin?” Said the goat, “In my lifetime, I eat you; after my death, they pluck up your root and prepare my skin.”

¹⁰ My son, you were to me like him that shot his arrow up to the heavens; and he could not reach there but reaped the reward of his lawlessness, and the arrow returned on his head.

¹¹ My son, you were to me like the sower, who sowed 10 bushels, and gathered five bushels, and the rest failed.

¹² My son, you were to me as an axe chopping a tree. Said the tree, “Were you not from me, you could not overcome me.” And you imagined, saying, “I will fill his place.” But, if the pig’s tail were about 5 ells long, it would not fill the place of the horse.

⁷ Throughout this section, Charles lacks the opening ‘My’ before ‘son’.

⁸ In Charles’ translation of the *Syriac & Arabic MSS*, this is v. 3 (see #4).

⁹ The literal translation of ‘prepare’ is ‘build’. Charles has ‘madder’ in place of ‘thistle’.

¹⁰ At this point, the *Arabic MSS* have (a version of) the text of v. 18.

¹¹ The numeral, ‘10’, in the translation reflects the Armenian text (.ժ´).

¹² Charles sub-divides this verse (12a–12d), with his divisions at ‘But if the pig’s’, ‘And, if its fleece’, and ‘The maggot’.

նորա որպէս ծիրանի՝ մարմնոյ թագաւորի ոչ կարէ նմանել. Ոչիլ հացի եկեր զմարմին թագաւորի, բայց ինքն ումեք ոչ էր աւգուտ, և ոչ պիտանի. այլ անպէտ և վատ:

13 Որդեակ՝ եղեր ինձ որպէս զձագ ծիծռան՝ որ անկաւ 'ի բունոյ իւրմէ. և եգիտ զնա տքիս մի և ասէ, եթէ յինէն ի զատ էիր լեալ՝ այլ մեծ շարի էիր դիպեալ. ասէ ձագն ծիծռան՝ եթէ զբարիդ զոր ինձ արարեր՝ ի գլուխ քո դարձցի:

14 Որդեակ՝ շունն՝ որ զորսն ինքն ուտէ, կերակուր գայլոց եղիցի. աչք որ ինձ լուս ոչ տայ՝ ագուաք ծեծեն զնա. ձեռք որ ինձ ոչ աւգնեն ուսովք Հատցեն զնա:

15 Որդեակ՝ եղեր ինձ որպէս զորոգայթ որ թաղեալ կայր յաղբիսն. եգիտ զնա ճնճղուկ մի եւ ասէ զինչ ես դու. և ասէ յաղթիս կամ՝ առ ա՛ծ. ասէ ճնճղուկն՝ և այդ որ ի բերանդ է՝ զինչ է. ասէ՝ աղցելոց Հացիկ է. յարձակեցաւ ճընճղուկն առնուլ զՀացն և կալաւ զպարանոցան. ասէ. եթէ քաղցելոց Հացիկն այս էր՝ ա՛ծ այնպէս լսէ աղօթից քոց:

16 Որդեակ՝ ասացին գայլուն, թէ բաց կաց ի գեշէտ. ասէ եթէ ի բաց կենամ՝ կուկուրանամ. զի փոշին աչացս զեղ է և շաշ:

17 Որդեակ՝ եղեր ինձ որպէս գայլն որ պատաշեցաւ իշուն, և ասէ՝ ողջոյն ընդ քեզ. յովանակ ասէ՝ ողջոյնդ այդ տ՛ն իմոյ,

And, if its fleece were as purple, it could not be likened to the body of a king. The maggot of the bread ate the body of a king but was itself of no use to any one nor profitable, but vile.

13 My son, you were to me as a young pigeon that fell out of its nest, and a weasel found it and said, "Were it not for me, a great evil would have befallen you." The nestling said to the weasel, "The good you have done to me shall return on your head."

14 My son, a dog that itself eats the quarry will become the prey of wolves. An eye that gives me no light, the crows dig it out. Hand that helps me not, let them lop it off from the shoulder.

15 My son, you were to me as a lure that lay buried in the dung. A sparrow found it and said, "What are you?" And it said, "I am praying to God." Said the sparrow, "And what is that in your mouth?" It said, "A loaf for the hungry." The sparrow darted in to take the bread and was caught by the neck and said, "If this was bread for the hungry, God has heard your prayer."

16 My son, they said to the wolf, "Keep away from the fold." It said, "If I live away, I go blind; for, dust is medicine for my eyes and is good."

17 My son, you were to me as the wolf that met an ass and said, "Peace to you." The young ass said, "Peace to that, my master,

¹³ In place of 'pigeon', Charles has 'swallow'.

¹⁴ Charles has 'ravens' in place of 'crows'.

¹⁵ The Syriac MS lacks the text of vv. 14–19.

¹⁶ In place of 'medicine', Charles has 'a remedy'.

¹⁷ Throughout this chapter, Charles (mostly) has 'you have been to me' in place 'you were to me'.

որ զպարանդ յոտից իմոց արձակեաց և ետ ինձ տեսանել զերեսս քո չար և արենարբունս:

18 Որդեակ՝ եղեր ինձ որպէս ուվն, որ ետես զընկերն իւր՝ զի դողայր. առեալ ջուր արկ ի վերայ նորա:

19 Որդեակ՝ եղեր ինձ որպէս շունն որ եմուտ ի քուրայ բրտին. յորժամ՝ ջեռաւ՝ սկսաւ Հաջել ընդդէմ՝ բերտին:

20 Որդեակ՝ ասացին ցաքիսն՝ եթէ թող զսովորական բանն, և Համարձակ լինի բանն քեզ, յարքունիս մտանել և ելանելն ասաց աքիսն, եթէ եղիցին աչք իմ ոսկի և թաթ իմ՝ արծաթի՝ զսովորական բանն ոչ թողից:

21 Որդեակ՝ եղեր ինձ որպէս առձն՝ որ փաթաթեցաւ ի մասրենին և անկաւ ի գետն. տեսեալ զնա գայլուն. ասէ. ահա չարն ի չարն Հեծեալ է. և չար է որ վարէ զնոսա:

22 Որդեակ՝ եղեր ինձ որպէս խլուրդ՝ որ ելաւ ի ծակէն, և այլ ընդ այլ գնաց վասն աչաց շտեսանելոյ. և արձակեալ արծիւ մի էառ զնա, և ասէր խլուրդն. եթէ ոչ էր գալիքս ի վերայ իմ ի յիմ՝ տեղին էի կացեալ խաղաղական կենալք:

23 Որդեակ՝ զգայլոյ ձագն յուսումն տվին և ասեն՝ ասա. այբ. բեն. զեմ. և նա ասէր՝ այծ, բոյծ, գառն:

who has loosened the cord of my feet and let me see your evil and bloodthirsty face.”

18 My son, you were to me like one who saw his fellow shivering. Taking water, he threw it over him.

19 My son, you were to me like the dog that went into the oven of the potter. When he was warm, he began to bark at the potter.

20 My son, they said to the cat, “Give up your habitual affair, and the privilege is extended to you to enter the palace and quit it.” The cat said, “If my eyes were gold and my paw of silver, I still would not give up the habitual thing.”

21 My son, you were to me as a snake that wound itself round a bramble and fell into a river. A wolf saw it and said, “Lo, the evil is mounted on the evil, and evil is what drives them along.”

22 My son, you were to me as a mole that came out of its hole and gone one way or another; for, his eyes do not see. And an eagle swooped and seized him; and the mole said, “If I had no impulse, I would stay in my place and live a peaceful life.”

23 My son, they gave teaching to the wolf’s cub, and said, “Say, *ayb, ben, gim;*” and he said, “*Ayts, bouts, garhn.*”

18 See #10 on the location of this verse in the *Arabic MSS*.

19 This saying reflects Nathan’s ingratitude for the help he was given.

20 In place of ‘*still would not*’, Charles has ‘*would yet not*’.

21 In Charles’ translations of the *Syriac & Arabic MSS*, this is v. 27 & v. 22, respectively.

22 Before this verse, the *Syriac & Arabic MSS* insert a number of verses; the text of some appears elsewhere in the *Armenian MSS*.

23 ‘*Ayb*’, ‘*ben*’, and ‘*gim*’ are the first 3 letters of the Armenian alphabet; ‘*Ayts*’, ‘*bouts*’, and ‘*garhn*’ are the Aramaic words for ‘goat’, ‘heifer’, and ‘lamb’, respectively.

24 Որդեակ զխոզն ի բաղանիսն տարան. և նա անկեալ ի մուրատն թաւալէր ասելով, դուք ի ձերդ լուացէք և ես յիմս: Խաւսել սկսաւ նաթան և ասէր. Հայր իմ՝ խիկար, ա՛յ մեղանչեն, և նա թողու յորժամ՝ մեղայ, ասեն. Հայր մեղայ քեզ. թող ինձ, և ես եղեց քեզ ծառայ յայսմհետէ մինչեւ յաւիտեան. Եւ ասեմ ցնաթան այսպէս:

25 Որդեակ՝ եղեր ինձ որպէս արմաւենի՝ որ բուսեալ էր յեզր գետոյն. յորժամ՝ պտուղն Հասանէր՝ նա ի գետն անկանէր. եկեալ տէրն ծառոյն առ՝ ի կտրել զնա, և ասէ ծառն՝ թող զիս յայսմ՝ տեղուշս. զի միւս ամի բերից պտուղս. Նսէ տէր ծառոյն՝ մինչեւ ցայս ար շեղեր ինձ պիտանի. այլ ոչ պիտանասցիս:

26 Որդեակ՝ ա՛ծ ապրեցոյց զիս վասն անմեղութե՛ իմոյ, և զքեզ կորոյս վասն անաւրէնութեան քո. Նստուած առնէ փոխարէն ընդ իս և ընդ քեզ: զի ազին շանն Հաց տայ և բերանն իր: Ի նմին ժամու ուռեցաւ նաթան և պատառեցաւ, և ես ասեմ:

27 Որդեակ որ բարի առնէ բարի գտանէ. և որ այլոց խորխորատ փորէ՝ ինքն անկանի ի նմա. կատարի բարին ի բարի և չարն ի չար. Յայսվայր կատարեցաւ խիկար:

24 Son, they took the pig to the bath and he fell into it, then rolled in the mud, saying, “You wash in your own, and I will in mine.” Nathan began to speak and said, “My father Khikar, men sin to God and he forgives them, when they say, “I have sinned.” Father, I have sinned to you. Forgive me, and I will be to you a slave henceforth for ever. And I spoke to Nathan thus:

25 My son, you were to me like a palm tree that was growing with roots on the bank of the river. When the fruit ripened, it fell into the river. The lord of the tree came to cut it down and the tree said, “Leave me here, so next year I may bear fruit.” The lord of the tree said, “Up to this day you have been useless to me; in the future, you will not become useful.”

26 My son, God has rescued me because of my innocence but has destroyed you because of your lawlessness. God passes judgement between me and you. For, the tail of the dog gives bread and his mouth a cudgel. In the same hour, Nathan swelled up and all his body burst asunder, and I said:

27 My son, he who does good wins good; and he who digs a pit for others, himself falls into the pit. The good ends in good and the evil in evil. Here ends Khikar.

²⁴ Charles splits this verse, starting v. 24b where we have the paragraph break.

²⁵ In place of ‘here’, Charles has ‘in this place’.

²⁶ Charles divides this verse into 3 parts (26a–26c), with the divisions at ‘For, the tail’ and ‘In the same hour’.

²⁷ Charles has ‘Here ends Khikar’ as a separate paragraph.